

Dil ve Edebiyat Öğretiminde Parodi: Aşk ve Gurur ve Zombiler¹

Parody in Language and Literature Teaching: Pride and Prejudice and Zombies

Melda ORYAŞIN²
Duygu AK BAŞOĐUL³

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Gönderim Tarihi: 17.11.2019 | Kabul Tarihi: 18.03.2020

Özet

Günümüz dil ve edebiyat öğretiminde klasik yapıtların okunmasına yönelik olumsuz bir bakış olduğu bilinmektedir. Öğrencilerin bu tür yapıtları daha yeni ve heyecan verici bir biçimde okuyabilmesi için sınıf ortamında farklı teknolojik uygulamalar ile yeniden üretme ya da uyarlama çalışmalarından yararlanılabilir. Parodi de bu çalışmalardan biridir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, özgün yapıtla (Aşk ve Gurur) karşılaştırmalı olarak Aşk ve Gurur ve Zombiler romanı ile filminin parodik söylemsel görünümünün belirlenerek parodinin dil ve edebiyat öğretiminde kullanılabilirliğine ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktır.

Çalışma nitel bir araştırmadır. Araştırma deseni ve veri analiz yöntemi olarak Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi (metin, söylemsel eylem ve toplumsal eylem) modeli kullanılmıştır. Araştırma kapsamına özgün yapıt, yazılı parodik yapıt ve görsel-işitsel parodik yapıt olmak üzere üç farklı metnin alınması nedeniyle maksimum çeşitlilik örnekleme seçilmiştir. Çalışmanın öznellikten arındırılması amacıyla çözümlemeler, iki farklı araştırmacı tarafından farklı zamanlarda gerçekleştirilmiş ve araştırmacılar arasındaki ortaklık/benzerlikler temelinde yorumlamalara gidilmiştir. Bununla birlikte söylemler, bağlamları dikkate alınarak doğrudan alıntılanmış, dilbilimsel incelemeler ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Çalışmada parodinin, metin türü ve/veya teknik olarak dil ve edebiyat öğretiminde öğretmenler tarafından kullanılabilir bir seçenek olarak değerlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Dil ve edebiyat öğretimi, parodi, Aşk ve Gurur ve Zombiler, eleştirel söylem çözümlemesi.

Abstract

It is known that there is a negative view towards reading classics in today's language and literature teaching. In order to enable students to read classics in a new and exciting way, it is possible to benefit from the reproduction or adaptation works and different technological applications in the classroom. Parody is one of these studies. In this context, the aim of the study is to determine the parodic discursive aspects of Pride and Prejudice and Zombies novel and film in comparison with the original work (Pride and Prejudice) and to evaluate the usability of parody in language and literature teaching.

The study is a qualitative research. Fairclough's critical discourse analysis (text, discursive and social practice) model was used as the research design and data analysis method. Maximum diversity sampling was chosen because three different texts were taken as the original work, written parodic work and audiovisual parodic work. In order to remove the subjectivity of the study, the analyzes were carried out by two different researchers at different times and comments were made on the basis of the associations/similarities between the researchers. However, discourses are directly quoted considering their contexts and linguistic structures and markers are shown in detail.

In this study, it is concluded that parody can be considered as an option that can be used by teachers in language and literature teaching in terms of text type and/or technique.

Keywords: Language and literature education, parody, Pride and Prejudice and Zombies, critical discourse analysis.

¹Bu çalışma, 03-05 Ekim 2019 tarihlerinde Dokuz Eylül Üniversitesi Dil Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (DEDAM) tarafından İzmir'de düzenlenen 12. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

E-posta: melda.karagoz@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9584-545X

³ Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

E-posta: duygu.akbasogul@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4065-2030

Giriş

Binyazar'a göre (2010: 45) "sanat, insan ruhunda, benzerliklerden benzemezlikler; benzemezliklerden benzerlikler yaratma güdüsünün dışavurumudur". Parodi de ciddi (soylu, klasik vb.) bir yazınsal dizgenin tümüyle alaycı ya da eleştirel bir amaç taşımadan gülünç bir çelişki yaratacak biçimde gözler önüne serilerek ve olabildiğince sıradan ve güncel bir konuya dönüştürülerek oyunsal düzende yeniden üretilmesidir (Aktulum, 2004: 303; 2013: 141). Parodilerde özgün bir metin anlam, bağlam, konu ve biçim bakımından taklit edilip dönüştürülerek alaycı ve gülünç bir yaklaşımla yeniden yaratılır (Aktulum, 2004: 287-303) Aynı zamanda parodi; edebiyat, sinema, tiyatro, müzik, resim gibi çeşitli sanat dallarında postmodernizmin kullandığı metinlerarasılık araçlarından biridir.

Parodiye ilişkin ilk bilgiler, Aristoteles'in Poetika adlı yapıtında yer alan Hegemon adlı yazarın parodia adlı türün kurucusu olduğuna yöneliktir. Bu tür parodiyalar, destan türünün dilini ve ölçüsünü kullanan, hafif bir konuyu ele alan şiirlerdir. Bu şiirler, Eski Atina'da tragedya ve komedyaya gibi ayrı bir tür olarak kabul edilmiştir. Ardından Menippean satiri adını taşıyan farklı bir tür ortaya çıkmış, eğitim ve felsefenin parodisi olma özelliğini göstermiştir. Daha sonra yazılan ve erken Ortaçağ metni olan Cena Cypriani ise Pagan ve Hıristiyan kutsallığının parodisi olarak belirmiş ve otoriter metinler, günümüze değin parodileriyle birlikte varlıklarını sürdürmüştür. Kimi yazınsal metinler ise belirli dönemlerde unutulmuş ya da başka bir biçime dönüşerek yeniden üretilmiştir (Cebeci, 2017: 90-118).

Parodi, daha çok roman türü yapıtlarda gelişim gösterir. Roman, Ortaçağ'dan sonra başlayıp yükselen burjuva sınıfının kendisini anlatmak amacıyla kullandığı bir türdür. Kendisinden önce hakim olan ve Ortaçağ şövalyelik sistemini ele alan romans türünü eleştirir ve alaya alır; ancak kendinden önceki türleri ortadan kaldırmaz, onlardan yararlanır. Böylelikle roman için gerekli olan çok sesliliğe ortam yaratılır (Cebeci, 2017: 122-124). İçselleştirilen metnin alaya alındığı, dolayısıyla gülünç özelliklerin ön planda olduğu parodilerdeki alaylama ve gülünçleme, geçmişin yalnızca sorgulanmasını değil, okurun ilgi ve endişeleri doğrultusunda yeniden sorgulama yapmasını ve düşünmesini de gerektirir (Salomon, 2006: 72-73).

Parodi; bitişirme, çıkarma, ekleme, yoğunlaştırma, süreksizleştirme gibi işlemlerle kaynak metni dönüştürerek kendi içine alır (Cebeci, 2017: 84). Bu işlemlerin varlığına ilişkin ipuçları aşağıda sıralanmaktadır:

I. Alıntılanan metnin tutarlılığındaki değişiklikler:

- 1) Anlamsal değişiklikler (özgün metnin iletisine ilişkin anlamsız ve saçma değişiklikler; daha anlamlı, ironik ya da komik ve yergisel olan özgün metnin iletisindeki değişiklikler),
- 2) Gönderme yapılan metindeki sözcüklere ya da anlama yönelik değişiklikler,
- 3) Sözdizimindeki değişiklikler,
- 4) Tümcelerin dilbilgisel yapısında, zaman kiplerinde ve kişilerde yapılan değişiklikler,
- 5) Parodisi yapılan metinden alınan bölümlerin ya da yeni bölümlerin yan yana yerleştirilmesiyle oluşan değişiklikler,
- 6) Metin içindeki yeni bağlamın etkisiyle özgün metnin çağrışımlarındaki değişiklikler,
- 7) Dile ilişkin sosyal sınıf, yer vb. gösteren öğelerdeki değişiklikler,
- 8) Nazım metinlerindeki uyak ve ölçü, düzyazı ve tiyatro metinlerinde biçim ve konuya ilişkin değişiklikler.

II. Doğrudan yapılan açıklamalar:

- 1) Parodisi yapılan metin, yazar ve okuyucu ile ilgili yorumlar,
- 2) Parodinin okuyucusuna ilişkin ya da ona yönelik yorumlar,
- 3) Parodi yazarıyla ilgili yorumlar,
- 4) Parodinin tümüyle ilgili yorumlar.

III. Okuyucu üzerindeki etkiler:

- 1) Özgün metinle ilgili beklentilerin boşa çıkmasından kaynaklanan şaşkınlık ve komiklik duygusu,
- 2) Okurların özgün metne yönelik düşüncelerindeki değişiklik.

IV. Parodi yazarının kullanması gereken biçimde ya da ele aldığı konuda oluşan değişiklikler:

- 1) Parodi yazarının biçiminde ya da konusunda oluşan değişiklikler (Okurun özgün metinle yeni metin arasındaki uyumsuzluğu tanınmasıyla gerçekleşir) (Rose, 2016: 59-60).

Günümüz dil ve edebiyat öğretiminde ciddi (soylu, klasik vb.) nitelikteki yapıtların okunması noktasında olumsuz (sıkıcı, ağır, güncellikten uzak vb.) bir bakışın olduğu ve sorunlar yaşandığı bilinmektedir (İsen-Durmuş, 2011; Karagöz, 2018; Shelton, 2014). Bu bağlamda Shelton (2014), bu tür yapıtların sınıf ortamında kullanılabilmesi için teknoloji, medya, satir ve parodiden yararlanma gibi çeşitli yollar önermektedir. Önerdiği bu yollarla öğrencilerin bu tür yapıtlarla daha yeni ve heyecan verici bir biçimde ilgilenebileceğini savunmaktadır. Dilidüzgün (2018: 39-40), eğitimde masallardan yararlanma yollarından biri olarak parodilerden söz eder ve bu sürecin masalın ana kurgusunu bozmadan güncel öyküler oluşturma işlemi olduğunu açıklar. Ayrıca eski masallarda ele alınan dünyanın günümüz çocuklarına uzak kalması nedeniyle parodiler, masallarda kurgulanan dünyanın günümüzdekinden farklı olmadığını gösterme işlevi de taşır. Bu çerçevede Aşk ve Gurur ve Zombiler örneği üzerinden parodinin dil ve edebiyat öğretiminde kullanılabilirliğinin değerlendirilmesi gereksinimi duyulmuştur.

Çalışmanın amacı, postmodernizm bağlamında ortaya çıkan metinlerarasılığın alt kavramlarından biri olan parodinin Aşk ve Gurur ve Zombiler romanı ve filmi üzerinden özgün yapıtla karşılaştırmalı olarak söylemsel görünümlerinin belirlenip dil ve edebiyat öğretiminde kullanılabilirliğine ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktır.

Çalışmada şu araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Seçilen yapıtlar Fairclough'un (2006) üç boyutlu söylem kavramı anlayışı (metin, söylemsel eylem, toplumsal eylem) bakımından nasıl bir görünüm sergilemektedir?
2. Özgün yapıt odağında dönüştürölüp yeniden yazılan yapıtlara (yazılı ve görsel-işitsel) parodi niteliği kazandıran işlemler nelerdir ve parodik söylem nasıl yapılandırılmıştır?
3. Parodik yapıtlar dil ve edebiyat öğretiminde kullanılabilir mi?

Yöntem

Bu araştırma doğal bir ortam sunması, temel veri toplama aracı olarak araştırmacıyı ön plana alması, çoklu veri kaynaklarını kullanması (Creswell, 2013; Hatch, 2002; Marschall ve Rossman, 2011'den akt. Creswell, 2014: 185), tümevarımsal ve tümdengelimci veri çözümlemeye olanak sunması, kastedilen anlama odaklanması, gelişim gösteren bir süreç içermesi, derinlemesine düşünme ve bütüncül anlayışı benimsemesi (Creswell, 2014: 186) nedeniyle nitel bir çalışmadır.

Araştırma Deseni

Gülünçlük, kişilerin kendi dünyası ve değer yargılarından farklı olanı yargılaması ve alay etmesi durumlarında ortaya çıkar. Bu gibi durumlardan sonra yeni bir denge kurulur ve bu yeni denge kabul edilir. Gülünç metin türleri, söyleşimsel ya da anlatısal metin tipinde olabilir. Anlatılardaki karakterler, edimleri ve fiziksel yanlarıyla gülünçleştirilerek okur üzerinde etki yaratılmaya çalışılır. Bu tür metinlerde eleştiriye de yer verilerek anlatım sıklıkla eleştirel söyleme dayalı biçimde kullanılabilir (Günay, 2013: 389). Bakhtin de (Akt. Aktulum, 2004: 294) gülünç ve eleştirel bir yan barındıran parodinin söyleşimsel biçimbilim, toplumbilim ve sözcelem dilbilimin konusu olduğunu belirtir. Bu gerekçeyle araştırmanın deseni ve veri çözümleme yöntemi olarak eleştirel söylem çözümlemesi seçilmiştir. Eğitim bilimleri alanının kimi kaynaklarında veri analizi yönteminin yanı sıra nitel araş-

tırma desenlerinden biri olarak da işaretlenen söylem çözümlemesinde, üç aşama takip edilir (Aziz, 2014: 152-153; Baş ve Akturan, 2013: 33-34): yorumlama, yapılandırma ve makro yapılandırma. Veriler yorumlanırken yalnızca anlama ulaşılmaz; bununla birlikte sözcüklerin edimsel işlevleri, toplumsal ilişkiler, deyişbilimsel/biçemsel işaretler, cinsiyete ve sınıfa dayalı konumlandırmalar gibi noktalar da açığa çıkarılır.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Söylem çözümlemesinde veri çeşitliliği önemli olup iletişimsel amaç içeren her türlü yazılı, sözlü, görsel araçlar ve simge sistemleri veri toplama aracı olarak kullanılabilir (Gür, 2011: 21). Bu nedenle araştırmanın örnekleme yöntemi, çalışılan konuya ilişkin araçların çeşitliliğini maksimum derecede yansıtabilmeyi amaçlayan (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 136) maksimum çeşitlilik örneklemesidir. Bu bağlamda Aşk ve Gurur (özgün yapıt/yazılı), Aşk ve Gurur ve Zombiler (yeniden yazılan yapıt/yazılı) ile Aşk ve Gurur ve Zombiler (film/görsel-işitsel) yapıtları, araştırma kapsamına alınmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde, çeşitlilik gösteren durumlar arasındaki ortaklık ve/veya paylaşımlar bulunarak ele alınan konunun farklı boyutları ortaya çıkarılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 137). Araştırma kapsamına alınan yapıtlar da bu anlayışla ele alınmıştır.

Verilerin toplanmasında doküman incelemesi, çözümlemesinde ise eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Söylem kavramı; metin, söylemsel eylem ve toplumsal eylem olmak üzere üç boyut içerir ve (eleştirel) söylem çözümlemesi için bu üç öge birbirleri için kaçınılmazdır. Metin boyutu sözcük, dilbilgisi, bağlaşıklık ve metin yapısı olmak üzere dört öğeden oluşurken söylemsel eylem boyutu; sözcenin gücü/etkisi (söz verme, rica etme, tehdit etme vb. gibi söz edimleri), metnin bağdaşıklık/tutarlılığı ve metinlerarasılık öğelerini kapsar. Bu yedi öge, metnin üretilme ve yorumlanma görünümüleri ile ilgilidir. Söylemsel eylemde söylemin kim tarafından, hangi toplumsal bağlam ve konumda, hangi amaçla/etkiyle ve kaynak aracılığıyla, ne tür ilişkilerle üretilip yorumlandığı; dolayısıyla tutarlılık ve bütünlüğün sağlanma yolları öne çıkar. Bu söylemsel süreç ve oluşum toplumsal yapı, eylem ve değişimlere bağlı olarak gerçekleşir. Üçüncü boyut olan toplumsal eylem ise dil kullanımı aracılığıyla üretilen, yeniden üretilen, kimi zaman karşı çıkıp kimi zaman değiştirilerek dönüştürebilen iktidar/güç ilişkileri ve ideolojik çatışmalar gibi toplumsal konuları içerir. Bu bağlamda söylem çözümleme anlayışı, söylemsel değişimle toplumsal ve kültürel değişimin ilişkisini incelemektir (Fairclough, 2006: 73-86). “Böylece toplumdaki güç ilişkileri, bu ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkan eşitsizlikler; algılama ve anlamlandırma biçimleri; toplumdaki aşamalı yapılanma; tarihsel ve kültürel süreçlerin ve değerlerin gelişimi; eylemlerin niteliği; cinsiyet ve grup kimlikleri sınıflamasında temsil biçimleri ve ayrımcı yaklaşımlar gibi çeşitli özellikler izlenebilmekte; koşul olarak, söylemin neden o biçimde oluştuğuna yönelik değerlendirmeler elde edilmektedir” (Büyük-kantarcıoğlu, 2006: 105). Bu doğrultuda çalışmada, yapıtlardaki karakterlerin toplumruhbilimsel betimlemeleri de yapıtlar olarak kimlik sunumları ayrıntılandırılmıştır.

Fairclough (2006: 224-240) (eleştirel) söylem çözümlemesi yapılırken ilk olarak veri üzerinde durmuştur. Buna göre veri toplama sürecinde öncelikle araştırma amacı belirlenerek araştırma önerisi, soruları ve örnekleme saptanır. Böylece bir bütünce/derlem oluşturulmuş olur. Bu doğrultuda çeşitli yollarla (görüşme, belge tarama vb.) elde edilen veriler; tonlama, vurgulama, duraksama, yükselme ve alçalma, söz alımı ya da değişimi, kavşak, susma vb. dikkate alınarak doğrudan yazıya aktarılır. Kodlama ise tüm bütünce/derlem üzerinde yapılabileceği gibi başlıklandırma yoluyla, belirli sorular temelinde, özetleyerek, ana noktalar, kriz anları vb. üzerine de gerçekleştirilebilir. Üç boyutlu söylem çerçevesinin ilk ayağı olan metin boyutuna ilişkin çözümlemelerde etkileşimsel yönetim (katılımcıların etkileşimi sağlama yolları, söz alımı ve yönetimi), bağlaşıklık (sözbilime ilişkin kurulumun belirlenmesi amacıyla), nezaket (olumlu, olumsuz veya gizli), değer ve inançlar (kişilik ve/veya kimliklerle ilişkili olarak yansıtım), dilbilgisi (geçiş ve kip ifadeleri), anahtar sözcükler, eğretileme (anlam ve kullanımları) gibi öğeler dikkate alınır. İkinci boyut olan söylemsel eylemde

türe, bağlama ve/veya düşünsel anlama ilişkin görünüm, metinlerarası geçişler, söylem temsilleri, önceki söylemlerle veya metinlerle ilgili yazar/konuşur tarafından yapılan önvarsayımlar ve söyleme yansıyış biçimleri, biçem, üstsöylem ve/veya ironi örnekleri gibi yapılanmalara odaklanılır. Toplumsal eylem boyutunda ise söylemin toplumsal olarak yapılandırılışı ve bu yapılandırmanın ya da ilişkinin etkileri, hangi yönde kurulduğu ve yeniden üretim ya da dönüşüm bakımlarından incelenir. Bu aşamada söylemin ideolojik ve politik etkileri (sistem bilgisi, inançlar/inanışlar, toplumsal ilişkiler ve kimlikler, söylemsel sıra/dizi) öne çıkar. Araştırmada da söylem çözümlemesi yapılırken bu noktalar dikkate alınmıştır.

Söylem çözümlemesinde geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için analizin farklı kişiler tarafından yapılarak benzerliklerin ve farklılıkların belirlenmesi, dilbilimsel ayrıntıların gösterilmesi, veri çeşitliliğine ulaşıması ve söylemlerin birincil kaynağından doğrudan alınması gerekir (Gee, 1999; Fairclough, 2003; Van Dijk, 1988). Bu çalışmada gerçekleştirilen söylem çözümlemesinin geçerlik ve güvenilirliği de bu ölçütler dikkate alınarak sağlanmıştır. Araştırma kapsamına alınan yapıtlardaki söylemler doğrudan, bağlamıyla birlikte alıntılanmış, dilbilimsel araç ve biçimler ayrıntılı bir şekilde gösterilip kanıtlanma yoluna gidilmiş, bütüncenin tamamı temel alınarak farklı zamanlarda iki araştırmacı tarafından birden çok kez çözümlenmiş, benzerlik ve farklılıklar üzerinden ortak yorumlara ulaşılmıştır. Böylelikle öznellik, en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Bulgular⁴

Aşk ve Gurur, taşrada yaşayan ve beş kız çocuğu olan bir ailenin kızlarını evlendirerek sınıfsal konumlarını yükseltme çabasını ele alan bir yapıttır. Yapıtın ana kadın (Elizabeth) ve erkek (Darcy) karakterleri yanlış anlaşılmalara yaşayarak kimi zaman birbirlerine yaklaşıp kimi zaman birbirlerinden uzaklaşırlar. Bu sürece her ikisinin akrabaları ve arkadaşları da dahil olur. Onlar da kendi yaşantı ve inanışlarıyla, Elizabeth ve Darcy'nin hikayesini etkiler. Sonuçta tüm gurur ve önyargılardan arınan aşk, galip gelir.

Araştırmanın bu bölümünde sırasıyla özgün yapıtın eleştirel söylem çözümlemesine ilişkin bulgulara, ardından yeniden yazılan yapıtların (yazılı ve görsel-işitsel) parodik düzlemdeki söylemsel görünümüne ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Özgün Yapıt İlişkin Söylemsel Görünümler⁵

Özgün yapıt okunurken toplumsal ve bireysel kimliklerin ön plana çıktığı görülmüştür. Yapıtta bu kimliklerin yaşadığı sınıf ve cinsiyet çatışmaları ile bu çatışmalar sonrasında ortaya çıkan kimi değişiklikler/dönüşümlere ilişkin söylemsel görünüm, yansıtılmıştır. Dolayısıyla bulgular, bu çerçevede şekillendirilmiş ve başlıklandırılmıştır. Yapıtın daha ilk paragrafında, bu ilişkiler öne çıkarılmıştır:

“(1) Mal mülk sahibi, bekâr her erkeğin kendine bir eş seçmesinin zorunlu olduğu gerçeğini herkes kabul eder.

(2) Yeni bir semte taşınan bu türden bir bekârın duygu ve düşünceleri ne kadar bilirse bilinsin, bu gerçek, çevredeki ailelerin aklında o kadar yer etmiştir ki varsıl bekârı kendi kızlarından birinin babasının malı gibi görürler” (s.5).

İlk sözce bir toplumun değer yargısına ilişkin bir genelleme içermektedir. -(I/A)r biçimbirimi ve herkes anahtar sözcüğüyle sunulan bu genellemede, zengin ve bekar erkekler için evlilik bir zorunluluk olarak görülmektedir ve zengin erkek, eş seçen konumundadır. Zenginlik, eş seçiminde belirleyicilik sağlaması nedeniyle sınıfsal bir üstünlük de getirmiştir. 2. sözcede ise bu zengin ve bekar erkek, duygu ve düşünceleri dikkate alınmadan kız(lar)ı olan aileler için bir hedef konumuna gelmektedir.

4 Söylem çözümlemesine ilişkin bulgular sunulurken öne çıkan konulara yönelik alıntılar, bağlamıyla birlikte doğrudan verilirken yan konularda ise yer kısıtlılığı nedeniyle özetleme yoluna gidilmiştir.

5 Bu yapıta yönelik söylem çözümlemesi, iki yayınevini (Oda ve Can Yayınevleri) çevirisinden hareketle gerçekleştirilmiştir; dolayısıyla çeviri kaynaklı farklılaşmalar yaşanabilir. Çözümleme sırasında iki yayınevine ait yapıt, karşılaştırmalı olarak ele alınmış; dilinin Türkçeye yakınlığı nedeniyle alıntılanan söylemlerde Oda Yayınları tercih edilmiştir. Çevirilerde söylemsel farklılıklarla karşılaşıldığında, farklı çıkarımlara yol açabileceği için, bu tür örneklemeler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Öyle ki “babasının malı” sözüyle bu erkekler, sahiplenilmektedir. Kız(lar)ı olan aileler, sınıfsal olarak konum atlamada varsıl erkeği bir araç olarak görmektedir. Dolayısıyla eylemin zamanı; “bu gerçek”, “yer etmek” gibi anahtar sözcüklerle topluma ilişkin bir genellemenin yapıldığı söylenebilir. Kitabın ilk paragrafında yer alan bu sözcüclerden de anlaşılacağı üzere yapıtın, sınıf ve cinsiyet ilişkilerini temel alarak kurgulandığı açıktır.

Sınıf İlişkileri

Özgün yapıtta sınıf ilişkilerinin çoğunlukla konum, soyluluk, para ve miras konuları üzerinden ele alındığı dikkati çekmektedir. Buna göre aşağıda alıntılanan söylemlerde de görüleceği gibi alt ve üst sınıfın çatışmaları, üst sınıfın soyluluğuna ve yaşam biçimine ilişkin betimlemeler, alt veya orta sınıfın konum atlama çabaları ve bunda evliliğin rolü, alt ve üst sınıfın mal varlıklarına yönelik bilgiler ve miras paylaşımı gibi konular yapıtta sıkça yer almaktadır.

Örneğin, orta sınıfta yer alan Bayan Bennet’in beş kızı ile ilgili en önemli hayali, onların varlıklı kişilerle evlilik yapıp konum atlamalarıdır. Hatta bu uğurda kendini yok sayıp ikinci plana attığı da söylenebilir:

Bayan Bennet: “Bir kadının kendi boyunda beş kızı olunca kendi güzelliğini umursamaz olur.” (s.6)

Bayan Bennet: “Bir kızımı Netherfield Park’ta göreyim; diğerlerine de parlak evlilikler yaptırırım, başka bir şey istemem!” (s.10)

Alıntılanan söylemine bakıldığında da Bayan Bennet’in bir anne olarak -ben dili aracılığıyla- kızlarıyla ilgili biricik ve önemli bir sorumluluk üstlendiği söylenebilir. Netherfield Park, varlıklı bekar bir genç olan Bay Bingley tarafından kiralanan bir konaktır ve konağa bu varlıklı beyin taşındığını öğrenen Bayan Bennet, en büyük kızı Jane’yi onunla evlendirmek istemektedir. Bütüncenin tamamı dikkate alınarak Bayan Bennet’in Jane’yi diğer kızlarından daha üstte ve güzel gördüğü söylenebilir. O nedenle söz konusu konağa layık görülen kız, Jane’dir. Böylelikle Jane, diğer kızlardan ayrıştırılmıştır. “Bir kızım” anahtar sözcüğüyle gönderim yapılan kişi, Jane’dir. Burada yaş olgusu öncelenerek bir sıralamanın gözetildiği de söylenebilir. Jane’nin böyle bir evlilik yapması, diğerlerinin de sosyeteye girip parlak evlilikler yapmasını sağlayacaktır. “Parlak evlilikler” ifadesindeki parlak sıfatı ise varlıklı ve üst konumdaki kişilerle yapılacak evlilikleri işaretlemektedir. Anlatıcının aşağıda alıntılanan söylemi de bu bulguyu destekler niteliktedir:

Anlatıcı: “Bunun dışında durum, diğer kızları için de umutluydu, çünkü Jane’nin böyle bir evlilik yapması, onların seçkin bekârların çevresine girmelerine yarayacaktı.” (s.91)

Bayan Bennet, kızlarını evlendirmeyi hedeflediği seçkin bekarların özelliklerini de betimlemiştir:

Bayan Bennet: “Sözgelimi, yıllık geliri beş-altı bini bulan genç, yakışıklı bir albay gelip kızlarımdan birine talip olsa, bence reddetmem.” (s.29)

Bu bağlamda seçkin bekarların, varlıklı olmalarının yanında yakışıklı olmaları da önemlidir. Ayrıca subay etiketine sahip olmak da reddedilemeyecek ölçütler arasındadır. Bütüncenin diğer bölümlerinde de subaylar, kimi kitap karakterleri (Lydia, Kitty) tarafından evlenilecek niteliğe sahip erkekler olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte alıntılanan sözcede, talip olunan kişilerin kızları olmasına karşın annenin, teklifi kabul veya reddetme hakkını kendinde gördüğü söylenebilir. Dolayısıyla anne, baskıcı bir tutuma sahiptir ve kızları üzerinde hak sahipliği üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında karar verici rolünü benimsediği ve kızların görüşlerini önemsemediği açıktır. Bay Bennet ise birçok açıdan eşinin davranışlarını onaylamamakta ve genç kızların evlilik hayalleri ile alay etmektedir:

Bay Bennet: (1) “Kızlarımdan hiçbirinin öyle ahım şahım bir yanları yok! Diğer bütün kızlar gibi cahil ve aptallar. Ama Lizzy’nin hiç değilse zekâsı ve anlayışı hepsinden yüksek.” (s.7)

Bay Bennet: (2) “Genç kızların gelin olmak dışında, en sevdikleri şey, kimi zaman hayal kırıklığına

uğramaktır. Hem başa bela olur hem de arkadaşları arasındaki seçkinliğini çoğaltır.” (s.123)

Bay Bennet’in alıntılanan iki söylemine de bakıldığında kızlarının evliliğe olan yaklaşımlarını, yani evlilik hayalleri kurmalarını uygun bulmadığı görölmektedir. Kızlarını, diğer genç kızlar gibi “cahil” ve “aptal” görüp küçümsemekte, Elizabeth’i ise “zekâsı” ve “anlayışı” yönünden farklılaştırmakta ve üstün görmektedir. Elizabeth, evliliğe bakışı vb. yönleriyle yapıtın diğer bölümlerinde de farklılaştırılmış ve ön plana çıkarılmıştır.

Bayan Bennet’in kızlarını evlendirmeyi öncelik edinmesinin altında yatan neden ise miras konusuyla ilişkilidir:

Anlatıcı: “Bay Bennet’in olanca geliri yılda iki bin altındı ve erkek evladı olmadığından, ne yazık ki bu gelir de, Longbourn malikânesi de, o öldükten sonra uzak bir akrabaya kalacaktı.” (s.27)

Anlatıcı tarafından dillendirilen yukarıdaki söylemde de görüleceği üzere orta sınıfa mensup oldukları ve erkek çocukları olmadığı için Bay ve Bayan Bennet’in beş kızına, onlar öldükten sonra herhangi bir miras kalamayacaktır. “Ne yazık ki” anahtar sözcüğünden de anlaşılacağı üzere bu durumun anlatıcı tarafından olumlu karşılanmadığı ve üzücü olarak yansıtıldığı söylenebilir; çünkü bu kural, üst sınıfın kızları için geçerli değildir. Aşağıdaki söylem, bu durumu örneklendirebilir:

Collins: “Yalnızca bir kızı var: Rosing Park’ın ve çok büyük bir zenginliğin kalıtıcısı.” (s.62)

Soylu ve varlıklı olan Leydi Catherine’nin kızı Ann, yüksek bir mirasın kalıtıcısı olabilmektedir. Dolayısıyla toplumda sınıfsal bir cinsiyet ayrımı vardır. Bu durum erkek çocuğu olmayan alt sınıfa mensup aileleri, yukarıda değinildiği gibi farklı yollar denemeye yönlendirebilir. Bayan Bennet için başka bir yol da kızlarından birini, miraslarının kalacağı uzak akrabayla evlendirmektir. Uzak akraba, Bay Collins’tir. “Bay Collins drahoması yetersiz kızlar için tepilmez bir taliptiydi. Bir de gelecekte miras kalacak malikâne alabildiğine cazipti.” (s.111). Böylelikle kızları, malikaneden ve altınlardan mahrum kalmayacaktır. Bay Collins’in düşüncesi de bu yöndedir:

Collins: “Longbourn’daki akrabalarıyla arasını düzeltmek istemesinin asıl nedenlerinden biri buydu: evin kızları sahiden denildiği kadar alımlı ve terbiyeliyse, eş olarak onlardan birini seçecekti.” (s.65)

Olaylar Bayan Bennet’in planladığı ve düşündüğü gibi ilerlememiştir. Elizabeth’ten ret yanıtı alan Collins, onun en yakın arkadaşı Charlotte’ye kısa bir süre içerisinde evlenme teklifi etmiştir. Bu teklife yönelik Charlotte’nin görüşleri, anlatıcıya göre şöyledir:

Anlatıcı: “Charlotte ne erkekleri ne de evliliği beğeniyordu ama niyeti ne zamandır evlenmekti, çünkü az drahomalı, iyi eğitilmiş kızlar için onurlu tek geçimlik evlilikteydi. Getireceği mutluluk ne denli tartışılır olsa da, bir genç kızı başkalarının yardımına muhtaç olmaktan kurtaran en güzel zırhtı ve kendisi de bu zırha kavuşmuştu. Güzel bir kız olmadığı ve yirmi yedi yaşında olduğu için bunun ne benzersiz bir şans olduğunu iyi biliyordu.” (s.111-112)

Yukarıda alıntılanan söyleme bakıldığında topluma ait genel değer yargılarının anlatıcı tarafından Charlotte özünde aktarıldığı görölmektedir. Buna göre Charlotte gibi geliri az olan, iyi eğitilmiş, güzel olmayan ve yaşı ilerlemiş kızlar için evlilik, bir gerekliliktir. Bu gerekçelerle yapılan evlilik; “onurlu tek geçim yolu”, “en güzel zırh”, “benzersiz şans” gibi sözcük gruplarıyla nitelendirilmiştir. Söz konusu süreçte kızın evlilik ve evlenilecek erkek üzerine beğenisi, mutluluğu önemsenen ve öncelenen bir öğe değildir. Charlotte da bunları öncelemeyip evlenmeyi amaç edinmiş ve toplumdan bekleneni yerine getirmiştir. Bu söylem aracılığıyla evliliğin, alt sınıfa mensup aile kızlarının kurtuluşu, korunma aracı olarak görüldüğü söylenebilir. Dolayısıyla yukarıda sıralanan, görece (topluma göre) kusur veya eksiklikler evlilik yolu ile telafi edilmektedir. Charlotte’nin yakın arkadaşı Elizabeth’e göre “bu evliliğe iktisadi yönden bakıldığında da, parlak bir evlilik olarak görülebilir.” (s.157). Yani maddi amaçlarla gerçekleştirilmiş bir evliliktir.

Yapıta göre evlilik, yalnızca kadınlar için kurtuluş ya da sınıf atlama yolu değildir. Yüksek geliri

olmayan erkekler de kimi zaman bu yola başvurmaktağırlar. Collins de bir papaz/din görevlisi olarak topluma örnek olma amacıyla ve soylu Leydi Catherine'nin önerisiyle evlenmek istemiştir. Dolayısıyla ondan istenen rolü gerçekleştirmiştir. Hatta bu öneriyi gerçekleştirmek için iki gün içerisinde Elizabeth ve Charlotte'ye evlenme teklifi etmiştir. Collins ve Elizabeth, akrabadır; fakat bu durum toplum tarafından evlenmelerine bir engel olarak görülmemektedir. Elizabeth ve Charlotte oldukça yakın arkadaşlardır; fakat Charlotte, bir gün önce yakın arkadaşına evlenme teklifi ettiğini bilmesine karşın Collins'in teklifini kabul etmiştir. Dolayısıyla Collins ve Charlotte'nin tek önceliklerinin evlenmek olduğu açıktır. Bu bağlamda onların toplumun değer yargılarına itaat eden, bağımsız hareket edemeyen karakterler olarak çizildikleri söylenebilir.

Bay Wickham da konum atlama gerekçesiyle varlıklı kadınlarla evlenmeyi hedefleyen bir kişidir. Aşağıdaki söylemde de görüleceği üzere yalnızca mirasının yüksek ve varlıklı olması nedeniyle bir kızı takip etmekte ve onunla evlenmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla buraya kadar alıntılanan tüm söylemlerde de görülebileceği gibi evlilik için öncelikli ölçütler, para ve soyluluktur. Para ile ilgili söylemlerin bütüncenin tamamında sıkça yinlendiği dikkati çekmektedir:

Anlatıcı: "Wickham'ın bugünlerde ardına düştüğu kızın en belirgin albenisi, on bin altınlık bir kalıta konmasıydı." (s.133)

Yapıtta kimi zaman kimi erkeklerin yüksek bir servet edindikten sonra krala dilekçe yazarak soyluluk unvanı edindikleri de görülmektedir:

"Sir William Lucas, Meryton'da eskiden alsat işleri yaparak ciddi bir servet edinmiş, belediye başkanlığı yaptığı sırada da krala verdiği bir dilekçeyle Sir unvanı almıştı. (1) Bu onuru fazla ciddiye almasından olmalı; yaptığı işten ve küçük bir tüccar kasabasında oturmaya artık dayanamayıp Meryton'un birkaç kilometre uzağındaki bir köşke taşınmıştı. (2) O günden başlayarak Lucas Lodge diye anılan bu köşkte Sir William alsat işleri yapmadan, önemli konumunun tadını çıkarabilir ve kendini 'bütün topluma karşı kibar olma' işine verebilirdi; aldığı unvana çok sevinmişti ama kibirli biri olmamıştı. Aksine, Sir Lucas herkese her zaman çok yakın davranırdı. Doğuştan arkadaş canlısı biriydi. Kimseyi incitmez, herkese iyilik etmek isterdi. (3) Saraya sunulup unvan alması onu safkan bir soylu haline getirmişti." (s.18)

Sir unvanı elde eden William Lucas, ilk sözcede de görüleceği gibi konumunun yükselmesi ve bunu oldukça önemli görmesi nedeniyle oturmakta olduğu küçük kasabadan ayrılmış ve bir köşke taşınmıştır. İkinci sözceye göre Lucas Lodge adı verilen bu köşkte William Lucas, yalnızca elde ettiği ayrıcalığın keyfini çıkarıp üst konumdaki insanların yaptığı gibi topluma kibar olma rolünü üstlenmiştir; fakat onun diğer soylulardan farkı, kibirli olmayışı ve insanlara iyilik edişidir. Bu sayede safkan bir soylu olarak görülmektedir; fakat yapıtta sunulan soylu ve varlıklı karakterlerin genellikle kibirli, burnu havada, ukala kişilikler olarak yansıtıldığı göze çarpmaktadır. Bu kişiler, kendilerini diğerlerinden üstün görmekte ve çoğu zaman alt sınıftaki kişileri küçümsemekten kaçınmamakta, kendi konumlarına denk kişilerle iletişim kurmayı yeğlemektedirler. Aşağıdaki söylemlerde bu tip örneklere rastlanabilir:

Anlatıcı: "Konuklarının alt katmandan olduklarını unutturmaya niyeti yoktu." (s.143)

Oldukça varlıklı ve soylu olan Leydi Catherine'nin -alıntılanan söylemden hareketle- alt tabakadaki insanları bilinçli olarak küçümseme yoluna gittiği söylenebilir. Hatta onun hayranı olan (1. sözce) ve sözünden çıkmayan Bay Collins'e göre de bu ayırım, bilinçli olarak gerçekleştirilmektedir (2. sözce); yani Leydi Catherine böyle bir sınıf ayırımının varlığından memnundur:

Collins: "(1) Sıradan giyimli olduğunuz için, Leydi hazretlerince küçümsemeyeceksiniz.

(2) Aksine, sınıf ayırımının sürmesinden yanadır onlar." (s.142)

Collins: "Ayrıca gerçek güzellik açısından Miss de Bourgh'un, en albenili hanımlarından bile önde olduğunu, çünkü yüz hatlarının kanındaki asaleti ortaya çıkardığını Leydi Catherine kendisi söylüyor." (s.63)

Collins'in üstteki söylemine bakıldığında da Leydi Catherine'ye hayran olduğu ve onun görüşlerini olduğu gibi kabullenip savunduğu açıkça görülebilir. Leydi Catherine'ye göre ise kızı Miss de Bourgh asil soyundan dolayı birçok kadından güzellik bakımından üstündür. Bu bağlamda dolaylı olarak kendisinin de soyluluğunu vurgulamak istediği söylenebilir. Dolayısıyla soyluluk, konumsal olarak üstte olmayı doğal olarak gerektiren bir özelliktir.

Benzer bir biçimde varlıklı ve soylu olan Miss Bingley de orta sınıfa mensup olan Elizabeth'i, taşralı olması nedeniyle küçümsemektedir:

Miss Bingley: "Bileklerine varıncaya kadar çamur içinde dört-beş kilometre yürümek; üstelik bir başına! (...) Nezaket kurallarına karşı taşralılardan beklenecek bir aldırılmazlık." (s.35)

Ona göre bir kızın tek başına bir yere gitmesi nezaketsizlik örneğidir ve genellikle bu davranışlar taşralılara özgüdür. Leydi Catherine de benzer değer yargılarına sahiptir. Yine kendini konumundan dolayı üstte görüğünü belirten bir söylemle karar verici rolü üstlenmiş, genç kızların yanlarında bir erkek olmadan yolculuk yapmalarını doğru bulmadığını belirtmiştir. Ona göre üst konumda olmak, bu davranışı gerektirir:

Leydi Catherine: "İki genç kızın posta arabasına binip kendi başlarına yola çıkmalarını hoş görmem. Alabildiğine uygunsuz olur bu. (...) Genç hanımlar, aile konumlarına uygun biçimde korunmalıdırlar." (s.184)

Soylu ve oldukça varlıklı bir erkek olan Darcy de benzer düşüncelere sahiptir ve taşralıları kısıtlı ve durağan bir çevrede yaşar görüp küçümsemektedir:

Darcy: "Fakat taşrada böylesi kişileri incelemek için herhalde epey az örnek bulabiliyorsunuzdur. (...) Çünkü taşrada insan hayli kısıtlı, durağan bir çevrede yaşar." (s.41)

Özgün yapıtın tamamına bakıldığında da genellikle soylu ve varlıklı aile bireylerinin alt sınıftaki kişileri küçümsediği, onlarla alay ettiği görülmektedir. Aynı zamanda bu kişiler, alt tabaka tarafından yukarıda da değinildiği gibi kibirli, gururlu olarak görülmektedir; fakat Charlotte bu konudaki görüşleriyle diğer alt tabakadan ayrılmaktadır:

Charlotte: "Ondaki gurur, beni çoğu kimsenin gururu kadar öfkelenmiyor aslında, çünkü bir gerekçesi var. Bu kadar (1) yakışıklı, asil, özetle, her bakımdan eşsiz bir delikanlının kibirli olması olağan, bence. Demek istediğim, (2) bu kadar gururlu olma hakkı var." (s.20)

Charlotte'nin yukarıdaki söyleminde "o" adıyla gönderim yaptığı kişi Darcy'dir. Darcy, genel olarak birçok kişi tarafından gururlu ve kibirli olarak nitelendirilip sevilmemektedir; fakat altı çizili olarak verilen ilk iki sözcüde de görüleceği gibi diğerleri tarafından olumsuz görülen bu özellikler, Charlotte için normal ve olasıdır, hatta Darcy böyle davranmakta haklıdır. Haklı olmasının gerekçesi ise "yakışıklı", "asil" ve "her bakımdan eşsiz bir delikanlı" olmasıdır. Dolayısıyla diğer gururlu kişilerden, böyle olumlu özellikleri nedeniyle ayrılmıştır.

Yapıtı bakıldığında Darcy'nin bu kibirli tavırlarının aşık olmasının önünde bir engel oluşturduğu da söylenebilir:

Anlatıcı: (1) "Hem kızın tavırlarının salon kadınınkilere uygun olmadığını söylüyor hem de onun rahat ve neşeli hallerine kapılmadan edemiyordu." (s.23)

Anlatıcı: (2) "Özellikle Darcy hayatında hiçbir kadının kendisini bu genç kızın etkilediği kadar etkilemediğini düşünüyordu. Eğer bu kız orta sınıftan olmasaydı, ona kapılıp gideceğinden korkuyordu." (s.49)

Anlatıcı: (3) "Elizabeth'i konum ve aile bakımından kendine eşit bulmadığını ve bu nedenle, en baştan duygularını dizginlemeye çalıştığını anlatıyordu yalansızca. Kendi konumunun yüksekliği sonucu bu kadar açık konuşmak için kendinde hak buluyor olabilirdi, ancak böylesi sözlerle karşısındakinin kalbini kazanamayacağını bilmesi gerekti." (s.166)

Üç söylemde de görüleceği üzere Darcy, sınıfsal konumu oldukça önemsemektedir. Kendisinden

alt konumda olması nedeniyle Elizabeth'i küçümsemektedir. Bu nedenle Elizabeth'ten etkilenmesine karşın, ona yaklaşmaktan çekinmektedir; çünkü ona göre Elizabeth; "salon kadını" özellikleri göstermemektedir, "orta sınıftan"dır ve konum bakımından kendisine denk değildir. Üçüncü söylemin ikinci sözcesinde Darcy'nin konumsal üstünlüğünü gerekçe göstererek Elizabeth ile açıkça konuşması ve bunu hakkı olarak görmesi, anlatıcı tarafından olumlanmamaktadır. Bu bağlamda soylu ve varlıklı insanların da konumlarına göre evlilikler gerçekleştirmeyi yeğlediklerini ve duygu veya düşüncelerden ziyade soyluluk ve maddiyatı önceliklerini söylemek mümkündür. Darcy'nin kuzeni Albay Fitzwilliam'ın aşağıda verilen söylemi de bu bulguyu destekler niteliktedir:

Albay Fitzwilliam: "(1) Sözelimi, unvanlı babaların küçük oğulları istediği kadınla evlenemezler. Evet; iş ki varıl kadınları sevsinler.

(2) Herhalde genellikle de gönülleri onlardan yana oluyor.

(3) Ne gelir elden? Yetiştirilme tarzımızdan dolayı bolluğa alıyoruz. Bu nedenle, parayı düşünmeden evlenmenin yolunu bulamıyoruz." (s.161)

İlk sözcesinde albay, -(I/A)r biçimbirimini kullanarak bir genelleme yapmıştır. Buna göre varıl ve soylu erkeklerden beklenen yine varlıklı kadınları sevmeleri ve onlarla evlenmeleridir. Aksi durum mümkün değildir, bu noktada seçme özgürlüklerinin bulunmadığı da söylenebilir. Gerçekleştirilecek seçim, çizilen sınırlar dahilindedir. Albayın deneyimlerine (-yor biçimbirimi) göre de (2. sözce) varlıklı erkeklerin seçimleri ve beğenileri genellikle bu yödedir. 3. sözcede ise bu eğilim, gerekçelendirilmiştir (bu nedenle); çünkü bolluk içerisinde yetiştirilmişlerdir ve bu, süreklilik gerektirmektedir. Konumsal olan bu sürekliliğin sağlanması için kimi zaman akraba evlilikleri de uygun görülmektedir. Aşağıda verilen Leydi Catherine ve Elizabeth'in söylemleri, bu bulgunun işaretleyicileri olarak görülebilir:

Leydi Catherine: "Aralarındaki sözün resmî bir tarafı yok. Fakat ikisi arasında doğumlarından beri bir sözlülük durumu var. Benim ve Darcy'nin annesinin en büyük isteğiydi bu. İkimiz, daha onlar beşikteyken söz kestik. Tam da sözümüzü uygulayacakken, ne idüğü belirsiz bir kız araya girip de her şeyi engellemeye çalışıyor." (s.292)

Leydi Catherine söyleminde, kardeşi ile birlikte çocuklarının doğumlarında aldıkları kararı dillendirmiştir. Buna göre aralarında, çocuklarının ileride evleneceklerine dair söz vardır; fakat konumsal olarak altta yer alan bir kız yani Elizabeth'in varlığı bu duruma engeldir ki "ne idüğü belirsiz" sıfatıyla Elizabeth aşağılanmış ve küçümsemiştir. Bay Wickham'a göre de Leydi Catherine'nin böyle bir planı vardır. Aşağıdaki söylemde "teyze oğlu" olarak işaretlenen kişi, Bay Darcy'dir:

Bay Wickham: "Leydi Catherine'nin büyük kızı, önemli bir mülkün kalıtçısı olacak. Onun bu zenginliği, teyze oğlunun zenginliği ile birleştirileceği düşünülüyor." (s.77)

Bu noktada yine öncelenenin konum olduğu açıktır; Darcy ile Elizabeth'in birbirlerine olan sevgileri ve Darcy'nin Elizabeth'e evlenme teklifi dahi bu amaç uğruna Leydi tarafından göz ardı edilmiştir.

Yapıtta sınıf ilişkileri ile ilgili dikkati çeken diğer bir nokta ise konum değişikliklerinin kimi zaman kişilerin tepkilerinin, değer yargılarının değişmesine ve çelişkili tavırlar sergilemelerine neden olmasıdır. Örneğin, Bay Wickham ile kaçıp onunla iki hafta nikahsız yaşayan Lydia, aşağıda da görülebileceği gibi toplum tarafından ayıplanmış ve dışlanmış:

Collins: "Kızlarınızdan birinin yanlış bir adımının bütün kızlarınızın geleceğini etkileyeceğine inanıyoruz. Leydi Catherine'nin de söyleme yüceliğini gösterdiği şu sözcükleri gibi: Böyle bir ailenin kızını kim ister ki?" (s.248).

Lydia'nın bu davranışı altı çizili sözceden de anlaşılacağı üzere yalnızca kendisi ile ilgili olumsuz bir algı yaratmamış, aynı zamanda aile ve kız kardeşlerinin de konumlarını değiştirmiştir. Dolayısıyla ailenin tamamı olumsuz olarak etiketlenmiştir ve diğer kardeşler, evlenecek değerde görül-

memektedir; fakat birkaç hafta sonra ailenin büyük kızı Jane'nin varlıklı ve soylu olan Bay Bingley ile Elizabeth'in ise yine seçkin bir bekar olan Bay Darcy ile evlenecek olması çevrenin aile hakkındaki düşüncelerini tersine çevirmiştir. Aşağıda alıntılanan söylemde "herkes" anahtar sözcüğü ile bir genelleme yapılmış, ailenin en şanslı aile olarak nitelendirildiği söylenmiştir. Bu çelişkili değişken tutum, altı çizili sözcede anlatıcı tarafından eleştirilmiştir:

Anlatıcı: "Herkes Bennetlerin dünyanın en şanslı ailesi olduğunda söz birliği etti. Fakat daha birkaç hafta önce Lydia kaçtığında, herkes onların çok şanssız olduğunu düşünmüştü." (s.288)

Cinsiyet İlişkileri

Sınıf ilişkileri bölümünde, yapıtta yer alan karakterlerin toplumsal yönleriyle ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Cinsiyet ilişkileri bölümünde ise karakterler, bireysel kimlikleri ile ön plandadır. Bu bağlamda karakterlerin kadın-erkek ilişkilerine ve evliliğe bakışları, kadın-kadın veya erkek-erkek ilişkileri ile çatışmaları ve rekabetleri gibi konuların sıklıkla işlendiği belirlenmiştir.

Yapıtta "dans" sözcüğü sıklıkla geçmektedir ve flörtlerin başlatıcısı olarak nitelendirilmektedir. Davetlerde bir erkeğin, bir kadını dansa kaldırması beğeni ya da hoşlantının işaretleyicisi olarak nitelendirilebilir. Bir davette Bay Bingley'in, Bennet ailesinin en büyük kızı Jane'yi iki kez dansa kaldırması ve başka bir kızla dans etmemesi çevrede büyük yankı uyandırmış ve evliliğe bir adım olarak görülmüştür. Anlatıcıya göre de dans etmeyi sevmek, aşka bir adımdır. Bu nedenle o çevredeki erkekler ve kadınlar, buna önem vermektedir:

Anlatıcı: "Dans etmeyi sevmek demek, âşık olmaya doğru atılmış bir adım demektir!" (s.10)

Darcy de dans etmeyi önemseyen erkeklerdendir; fakat dans edeceği kadınlar konusunda oldukça seçicidir. Aşağıdaki söylemde de görüleceği üzere üst kriterlere sahip olduğu söylenebilir. Elizabeth, yeterince güzel olmadığı ve diğer erkeklerden dans teklifi almayıp ilgi görmediği için Darcy'de dans etme isteği uyandırmamıştır:

Darcy: "Fena değil ama beni dans ettirecek kadar da güzel sayılmaz. Hem şimdi diğer erkeklerden ilgi görmeyen kızlarla işim yok!" (s.13)

Darcy'nin Bay Bingley'e söylediği yukarıda alıntılanan bu sözü Elizabeth duymuştur ve ona karşı olumsuz duygular geliştirmesine neden olmuştur. Bu durum, ikili arasında yanlış anlaşılmalara ve çatışmalar doğurmuştur. Darcy'nin kibri ve ilişkili olarak Elizabeth'in önyargılı yaklaşımları bu çatışmaların perçinlenmesini sağlayacaktır.

Yukarıda alıntılanan birçok söylemde de değinildiği gibi Darcy, gururlu ve kibirli biridir. Kadınlarla ilgili düşüncelerine de bu özelliğinin yansıdığı söylenebilir:

Darcy: "Kadınların hayal güçleri erken çalışır. Hayranlıktan bir anda sevdaya sıçrar; oradan evliliğe." (s.27)

Darcy, kadınların hayranlığı hızlıca sevdaya döndürüp evlenme hayallerine gerekçe gösterdiklerini düşünmektedir; yani nihai ve tek amaçlarının evlilik olduğunu belirtmektedir; fakat Darcy'nin kadına yönelik beklentileri daha üsttedir ve becerikli kadını farklı özelliklerle tanımlamaktadır:

Darcy: " 'Alışılmışın dışında becerikli olmadıkça hiçbir hanıma becerikli denemez. Öncelikle müzik, şarkı, resim, dans, ayrıca dil bilmeli ki o özelliğe layık olsun. Bir de, kişiliğinde; hal ve tavırlarında, sesinde, konuşmasında, bakışında da bir şey olmalı, eğer yoksa becerikli deyiminin yerine yarı becerikli deymi alır. 'Bütün bu becerileri olmalı,' diye pekiştirdi Darcy. 'Ayrıca bunlara önemli bir-iki şey daha eklemeli: kitap okuyarak kültürünü geliştirmiş olmalıdır.'" (s.32)

Darcy'ye göre müzik, dans, şarkı, resim gibi konularda bir kadının becerikli olması yeterli değildir. Bu tip özellikler, yapıttın birçok bölümünde evlilik için bir kadında bulunması gereken özellikler olarak verilmiştir. Kadınlar, bu konulardaki yeteneklerini sergileyerek erkekleri etkilemeye çalışırlar. Bu bağlamda toplumda, kadına çizilen rolün bu olduğu yorumu da yapılabilir. Aksine Darcy, bu özellikleri sıradan bulmakta, "alışılmışın dışında becerikli" kavramıyla kadınların farklılıklarıyla ön

plana çıkması gerektiğini vurgulamaktadır. Dil bilmek, tavır ve davranışlarına dikkat etmek ile ses, konuşma ve bakışlarına farklı bir anlam kazandırmak, kitap okuyup kültürlenmek; dolayısıyla diğer sıradan kadınlardan bu yönleriyle ayırmak onu becerikli kılacak özelliklerdir. Bu bakımdan yapıtta Darcy'nin diğer erkeklerden farklılaştırıldığı söylenebilir; yani Darcy yalnızca evlenmek niyetinde değildir. Evlilik için konumsal denkliği öncelemesinin yanında farklı özelliklere de dikkat etmektedir. Darcy'nin -araştırmanın önceki bölümlerinde alıntılanan söylemlerinde de görüleceği gibi- evlilikte konum denkliğine önem verdiği açıktır. Bu yaklaşımı nedeniyle yakın arkadaşı soylu ve varlıklı Bay Bingley'in orta sınıftan Jane Bennet (Elizabeth'in ablası) ile evlenmesine engel olmuş, Jane'nin Bay Bingley'e yeteri kadar ilgi ve sevgisini göstermediğini ileri sürerek arkadaşını ikna etmiştir. Bu nedenle Charlotte, aşığıdaki söylemiyle bu bağlamda Darcy'ye katılmaktadır:

Charlotte: "Bir kız hislerini sevdiği delikanlıya da belli etmezse onu kendinden uzaklaştırabilir. Öyle bir durumda da hislerini kimsenin bilmediğini düşünmesi güçsüz bir avunudur. Neredeyse her aşkta büyük bir yüküm ya da gurur vardır ki yeni başlamış bir sevgiyi kendi haline bırakmaya gelmez." (s.21)

Charlotte söyleminde, kadınların sevdikleri erkeklere hislerini belli etmesinin gerekliliğini savunmuş, aksi durumda gurur gibi nedenlerle aşkın bitebileceğini ileri sürmüştür. Yani aşk/sevginin sürekliliği için çabalamak gerektiğini vurgulamıştır. Elizabeth'e göre Jane, utangaç bir kız olmasına karşın yine de sevgisini göstermiştir. Bay Bingley ile kısa bir süre de olsa çokça vakit geçirmişlerdir; fakat Bay Bingley Londra'ya gidip döneceğini söylediği hâlde Jane'yi bir daha aramamıştır. Bu nedenle Elizabeth, Bingley'i suçlamakta ve onun aşk/sevgisinin gerçek olmadığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda Elizabeth'in aşkın gücüne inandığı söylenebilir:

Elizabeth: "Yıkılmaz, derin, sağlıklı bir aşk yaşayabilir. Eğer bir şey güçlüyse her şeyden beslenebilir. Ama güçsüz bir aşk varsa, şiirle bile biter gider." (s.43)

Yukarıdaki söyleminden hareketle Elizabeth'in gerçek aşkı öncelediği ve bu ölçüt doğrultusunda bir evlilik yapmayı istediği söylenebilir. Charlotte'nin evlilik konusundaki düşünceleri ise tam tersi yöndedir ki aşığıdaki söylemde bu konuda çatıştıkları görülecektir:

Charlotte: "Evlilik hayatında mutlu olmak ödül kazanmak gibidir. Eşler birbirlerinin doğalarını ne kadar yakından bilirlerse bilsinler, zevkleri birbirine ne kadar uygun olursa olsun, bu durum, onların mutluluk şanslarına katkıda bulunmaz. Çünkü kişilikleri sonraları birbirine tamamen karşıt gelişeceği için geçimsizlikten kurtulamayacaklardır. Bu nedenle, birlikte bir ömür geçireceğin kişinin hatalarını ne kadar az öğrensen o kadar iyi."

Elizabeth: "Güldürme beni Charlotte! Düşündüklerin akla yakın değil. Bunun böyle olduğunu, senin başına da gelirse asla böyle davranmayacağını adın gibi biliyorsun." (s.23).

Charlotte, evlilikte mutluluğun şans olduğunu düşünmektedir. Ona göre evlilik öncesi, kadın ve erkeklerin birbirlerini tanımaları mutluluk açısından bir katkı sağlamaz. Bu konuda olumsuz bir ön kabule sahip olduğu söylenebilir. Yani evlendikten sonra -bir ömür geçireceklerini varsayarak- kişiler, birbirlerini tanıdıka illaki geçimsizlik olacaktır, bu nedenle önceden hatalarını görmeye gerek yoktur. Elizabeth ise Charlotte'nin bu görüşlerine karşı çıkmış ve katılmadığını belirtmiştir. Böyle bir durumla karşılaştığında bunu yapamayacağını ileri sürmüştür; fakat yanılmıştır. Charlotte, daha önce de değinildiği gibi Collins'le onu hiç tanımadan evlenmiştir.

Darcy, her ne kadar orta sınıftan olması nedeniyle Elizabeth'i küçümsemiş olsa da ona aşık olmanın önüne geçememiştir, dolayısıyla bir iç çatışma yaşamıştır. Sonunda duygularını açıkça Elizabeth'e iletmiştir; fakat bunu yaparken aşığıda altı çizili sözcede de görüleceği gibi kendisinin konumsal üstünlüğünü, kızın ise aşığı bir konumda olmasını dillendirmekten çekinmemiştir:

Darcy: "Size olan tutkunluğumla bazı sorunlar yüzünden mücadele ettiğimi söylememe alındınız. Daha fırsatçı davranıp da bu çatışmamı ele vermeseydim, bana bu acı suçlamaları yöneltmeyecektiniz. Ama ben yalanın her türlüşünden iğrenirim. Size açtığım düşünce ve duygularımdan utanmıyorum,

çünkü bunlar en doğal hakkım benim. Yakınlarımla toplumsal konumlarıyla gurur mu duymalıydım? Kendi konumumdan aşağıda olan akrabalarım olacağı için kendimi mi kutlamalıydım?" (s.168-169)

Darcy'nin kibrine rağmen ona duygularını açıklayışı Elizabeth'in gururunu okşamıştır; fakat aynı zamanda konumundan dolayı onu küçümseyişi Elizabeth'i incitmiştir:

Anlatıcı: "Aslında farkında olmadan bu kadar büyük bir aşkın hedefi olmak gurur veriyordu ama Darcy'nin o ahmakça kibri yok mu, o alçakça kibri, Jane hakkında yüzü bile kızarmadan yaptıklarıyla böbürlenışı; Bay Wickham'a ettiği haksızlığı doğrulayışı... Bunlar içinden yükselen acımayı bastırıyordu." (s.169-170)

Elizabeth de bu açılış sonrası iç çatışma yaşamaktadır; fakat kız kardeşi Jane ile Bingley'in ayrılmasına neden olan kişinin Darcy olduğunu öğrenmesi ve Bay Wickham'a haksızlık etmesi onun olumlu yaklaşımını engellemiş, dolayısıyla evlilik teklifini reddetmesine neden olmuştur; fakat gerçeklerle yüzleşince Darcy'ye karşı haksızlık ettiğini ve ona önyargıyla davrandığını fark etmiştir. Kendisini de bu konuda kibirli davranmakla suçlamıştır:

Elizabeth: "Bunca aldanmamın nedeni kibir. Daha tanışır tanışmaz, ikisinden birinin bana gösterdiği ilgisizlikten incinmiş, diğerinin ilgisi başımı döndürmüştü. Böyle önyargılarla körleşmeye boyun eğdim ve sağduyulu davranmayı bıraktım. Meğer kendimi hiç tanıımıyordum." (s.181)

Elizabeth'in söyleminde kıyas yoluyla kendisini sorguladığı ve eleştirdiği görülmektedir. Kıyaslanan kişiler, Bay Darcy ve Bay Wickham'dır. İlk tanışmada Bay Darcy'nin onu beğenmediğini belirten sözünü duyması gururunu incitmiş ve ona karşı olumsuz yaklaşmasına neden olmuştur. Bay Wickham ise aksine Elizabeth'e olan hayranlığını dile getirmiştir. Bu durum onun gururunu okşamış ve ona karşı olumlu duygular geliştirmesini sağlamıştır. Bu nedenle Elizabeth, Bay Wickham'ın Darcy ile ilgili olumsuz aktarımlarını hiç sorgulamadan kabullenmiş ve Bay Darcy'ye önyargılı davranarak olumsuz duygular beslemiş, bu durum söylemlerini de kimi zaman sertleştirmiştir. Son sözcüğü Elizabeth'in kendisiyle hesaplaşması olarak görülebilir. Olayları yeniden gözden geçirdiğinde birçok noktada Bay Darcy'ye haksızlık ettiğini fark etmiştir; fakat Darcy ona göre onun bu nezaketsiz davranışlarına rağmen onu affetmiştir. Elizabeth'e hak verdiği noktalar da vardır. Dolayısıyla Elizabeth'e olan aşkı, gerçek ve güçlüdür. Aşkı Darcy'nin kibirli davranışlarını törpülemiş ve Elizabeth ile ailesine daha iyi davranmasını sağlamış; önem verdiği yüksek konumunun ve değer yargılarının önüne geçmiştir:

Anlatıcı: "Darcy ona tutulmuştu ve onu geçmişteki kabalıklarını bağışlayacak kadar çok seviyordu. (...) Kendisini ona ve akrabalarına sevdirmeye çalışıyordu. O kadar kibirli görünen bu adamdaki bu değişiklik Elizabeth'i şaşırtmakla kalmıyor, gururlandırıyor da. Ondaki bu değişikliği aşkının gücüne yoruyordu çünkü." (s.224)

Darcy, kendisindeki değişimin farkındadır ve bunda Elizabeth'in payının yüksek olduğunu ileri sürmektedir:

Darcy: "Seninle tanışmasaydım, öyle de kalacaktım, güzel Elizabeth. Sevgilim. Bana hayat dersi verdin. Bu, başlarda zor oldu ama yararını da gördüm ve yardımınla biraz yola geldim. Sana ilk geldiğimde evlilik teklifimi kabul edeceğine emindim. Ama sen bir kadının sevgisine layık olmak için başka erdemlerin de gerektiğini öğrettin." (s.304)

Darcy, değişimini yukarıdaki söylemde de görüleceği üzere yola gelmek deyimiyle yansıtmış, Elizabeth sayesinde kibirden ve konumdan daha üstün niteliklerin yani erdemlerin olduğunu kabul etmiştir. Aynı zamanda kendine özeleştiri de bulunmuştur. Dolayısıyla bu değişimde etkili olan içten ve derin bir sevgidir, çarçabuk alevlenen hisler değildir:

Bayan Gardiner: "Ama şu tutkuyla sevmek sözcükleri o kadar bayat ve harcîlem bir şey ki eksiksiz bir fikir vermekten uzak. Bu sözler içten ve derin sevgilerle birlikte çarçabuk alevlenen hisleri açıklamak için de kullanılıyor." (s.125).

Bayan Gardiner'in söyleminden hareketle yaptıdaki ilişkilerin iki tür sevgi odağında biçimlendiği söylenebilir. Bu durum Elizabeth-Wickham ve Elizabeth-Darcy ilişkileri üzerinden örneklendirilebilir. Elizabeth-Wickham ilişkisinde hızlıca ortaya çıkan duygular varken ve bu duygular aynı hızla körelebilmişken Elizabeth-Darcy'nin ilişkileri tam tersi yöndedir; yani içten ve derin bir sevgi olarak nitelendirilebilir ki gurur ve önyargıların önüne geçip değişimlerini sağlamış ve onları birbirine yakınlaştırmıştır.

Yapıtta kimi zaman kadınlar arasında evlilik üzerinden çatışma ve rekabetler yaşanabildiği görülmektedir. Buna örnek olarak Miss Bingley verilebilir. Miss Bingley, Bay Darcy ile evlenmek istemektedir ve onu etkilemek için pek çok yola başvurmuştur; fakat Bay Darcy'nin Elizabeth'e olan ilgisini fark edince onu Elizabeth'ten soğutma yoluna gitmiştir:

Miss Bingley: "Elizabeth Bennet, erkeklerin gözüne girmek için hemcinslerini kötöleyen kızlardan. Bu yolla belki de pek çok erkeğın gönlünü çeliyordu, ama bence çok aşığılık bir yol bu; özelliiksiz bir yapaylık." (s.39)

Miss Bingley, Elizabeth'i Darcy'ye olumsuzlamıştır. Öyle olmadığı hâlde Elizabeth'i, erkeklerin gönüllerine girebilmek için hemcinslerini kötölemekle suçlamış ve bu davranışını "aşığılık" ve "yapay" olarak nitelendirmiştir. Böylelikle Darcy'yi Elizabeth aleyhinde harekete geçirmeyi planlamaktadır; fakat Darcy, kendi görüşleri olan başkalarından kolaylıkla etkilenmeyen bir karakterdir.

Yapıtta kız kardeşler arasında da evlilik üzerinden bir çatışma ve rekabet olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kızlardan biri olumlu ya da olumsuz bir olay yaşadığında diğer kardeşlerin buna olan tepkisi çıkar ilişkisi üzerinden gelişmektedir. Örneğın, Lydia'nın iki hafta boyunca Bay Wickham ile nikahsız yaşaması ablası Mary tarafından şu şekilde karşılanmıştır:

Mary: "Bir kız iffetini yitirmeyegörsün, attığı bir yanlış adım onu uçuruma götürür. Genç kızların namusu cam gibidir fakat kırılığandır da." (s.242)

Namus, özenle korunması gereken bir cama benzetilmiştir. Ona göre kardeşi, buna dikkat etmeyip iffetini yitirmiştir. Dolayısıyla pek çok olumsuzlukla karşı karşıya kalacaktır. Bu durum, "uçurum" metaforuyla açıklanmıştır; fakat olaylar Mary'nin belirttiği kadar olumsuz gelişmemiştir. Lydia ile evlenmesi için Bay Wickham'ın borçları kapatılmış ve Bay Bennet, bir miktar ödeme yapmak zorunda kalmıştır. Böylelikle Lydia'nın hatası örtülmüştür. Üzerine para verilerek gerçekleşecek bir evlilik olsa da kızının evlenmesi, Bayan Bennet tarafından mutlulukla karşılanmıştır. Bu aşamadan sonra tek dert edindiği şey, aşığıdaki söylemde de görüleceği üzere kızının çeyizsiz evlenecek olmasıdır. Hâlbuki kızının nikahsız yaşadığı süreçte Bayan Bennet, çevreye rezil olma ve diğer kızlarını evlendiremeyecek olma kaygısıyla üzüntüden evinden dışarıya bile çıkamamıştır. Dolayısıyla çelişkili değişken tavırlar sergilediği söylenebilir. Evlilik, tüm kusurları ve sorunları kapatmıştır. Anlatıcıya göre Lydia'nın iki hafta nikahsız yaşaması, utanç vericidir; fakat annenin evlilik sonrası bu tavrını da altı çizili sözcede de görüleceği üzere eleştirmektedir:

Anlatıcı: "Anne Bennet'e göre, kızının çeyizsiz gelin olması, düğün öncesindeki iki haftalık nikâhsızlığından daha yüz kızartıcıydı." (s.258)

Lydia, evlilik sonrası konum atladığını düşünmekte, ailenin en küçük kızı olmasına karşın kendisini ablalarından üstün görüp onları küçümsemektedir. Bu alaycı tavır ve yaklaşımı aşığıdaki üç söyleme şöyle yansımıştır:

Lydia: (1) "Fakat bildiğın gibi, evli hanımların pek çok işi olur, vakit kalırsa yazarım. Ablalarım sürekli yazsınlar. Nasılsa boş duruyorlar." (s.272)

Lydia: (2) "Jane, masadaki yerini ben alıyorum artık. Ne de olsa evli bir kadınıım. (...) Ablalarım kıskançlıktan ölmüşlerdir. Umarım yakında onların da birer kısmeti çıkar. Fakat Brighton'a gitmelerini öneririm. Kocanın bol olduğu bir yer orası." (s.262)

Lydia: (3) "Tatlı erkeklerle tanıştınız mı? Flörtünüz oldu mu? En azından biriniz koca bulmuş

olarak döner diye umutlanmışım. Jane neredeyse evde kalmış sayılır. Yaşı yirmi üç oldu. Tanrı esirgesin ben bu yaşa gelip de evlenmemiş olsam utancımından ölürdüm.” (s.191)

İlk söylemine bakıldığında Lydia'nın, evli olmanın kendisine bir üstünlük kazandırdığını düşündüğü ve bekar ablalarını ise boş olarak görüp küçümsediğı görülmektedir. On altı yaşında olmasına karşın bu konumsal üstünlüğü ailede de benimseyip kendisinde en büyük ablasının yerine oturma hakkını bulmuştur; çünkü o evli bir hanımdır, ablası ise koca bulamamıştır. Bu nedenle konumsal olarak kendisinden aşağıdadır. Kendisi ise ayrıcalıklıdır. Lydia, yapıtın tamamına yakınında koca bulmayı hedefleyen ve bunun için elinden geleni yapan bir karakter olarak çizilmiştir. İki ve üçüncü söylemlerde de görüleceğı üzere ablaları için sıkça “koca bulmak” ifadesini kullanmıştır. Kendisi on altı yaşında emeline ulaşmıştır; fakat yirmi üç yaşındaki ablası Jane, evde kalmıştır. Ona göre bu durum, utanç vericidir, bu nedenle onları küçümsemekte, kendisini ise başarılı görmektedir. Lydia bu bağlamda ablalarının da aynı hedefi benimsediğini; evlenemedikleri için onu kıskandıklarını düşünmektedir. Bu açıdan annesinin hedefini doğrudan benimsediğini ve onun beklentileri doğrultusunda hareket ettiğini söylemek mümkündür. Hatta ikinci söylemde de görüleceğı üzere annesi gibi onlara kısmet arayışına girişmiştir. Dolayısıyla annesiyle benzer özelliklere sahip olduğu söylenebilir.

Bilinmektedir ki Lydia, tıpkı Charlotte gibi evlenmek amacıyla evlenmiştir. Her ne kadar bu evliliğı Lydia, aşk evliliğı olarak göstermeye çalışmış olsa da kısa bir süre içerisinde bunun gerçeğı yansıtmadığı yapıtın sonlarında ortaya çıkmıştır. Bay ve Bayan Bennet'in evliliklerinin de bu açıdan benzer olduğunu söylemek mümkündür:

Anlatıcı: “Elizabeth evlilik mutluluğı ya da aile huzuru hakkındaki fikirlerini sadece kendi evinden edinmiş olsaydı, arzulanabilir bir sonuca varamazdı herhalde. Bay Bennet gençlik ve güzelliğe kapılıp, pek çokları gibi genç ve her güzel olanı iyi huylu ve incelikli sanıp, kuşbeyinli bir kadınla evlenmiş ve kısa süre sonra karısına duyduğu olanca sevgi kaybolup gitmiş, saygı ve güveni kalmamış, mutlu bir evliliğe ilişkin düşleri temelinden yıkılmıştı. (...) Elizabeth babasının bir koca olarak tavrındaki uygunsuzluğu hoş karşılamıyordu. (...) Bay Bennet'in, karısını kendi çocukları gözünde sürekli komik düşürüp, kocalık ödevinde ne kadar saygısızca davrandığını, nasıl hep hata yaptığını biliyor fakat bir şey yapamadığı için unutmaya uğraşıyordu.” (s.203-204)

Anlatıcının söylemine göre Bay ve Bayan Bennet, karı-koca yani evli bir çift olarak çocuklarına rol model olamamışlardır. Söylem, Bay Bennet üzerinden yapılandırılmıştır. Buna göre Bay Bennet, önceleri eşinin güzel ve iyi huylu olduğunu düşünmüş, ardından beklentilerinin aksi yönünde tavırlar gördüğünü düşünerek karısına olan sevgi ve saygısını yitirmiştir ki yapıtın birçok bölümünde -burada olduğu gibi- karısını “kuş beyinli” ve “aptal” olarak nitelendirdiğı, onunla sıklıkla alay ettiğı dikkati çekmektedir. Anlatıcıya göre bu tavırları ve eşini çocuklarının önünde komik ve küçük düşürmesi nedeniyle Bay Bennet, kocalık görevini yerine getirememekte, saygısız davranmaktadır. Bu açıdan eleştirilmiştir. Dolayısıyla bu evlilik, mutlu ve huzurlu bir evlilik değildir. Elizabeth, anne-babasının evliliğinin örnek bir evlilik olmadığını ve babasının, annesine olan davranışlarında hatalı olduğunun farkındadır. Bu nedenle başka evlilikleri de gözlemleyip kendi değer yargısı ve fikir dünyasını oluşturmuştur. Dolayısıyla evliliğe ve kadın-erkek ilişkilerine olan bakışı -yukarıdaki söylemlerde de görüleceğı üzere- diğer kadınlardan farklıdır. O, toplumun beklentilerine göre hareket etmemekte, bağımsız davranabilip kendi kararlarını verebilmektedir. Yapıtta bu özellikleri nedeniyle Elizabeth, farklılaştırılmıştır ve toplumun dayatmalarına itaat eden değil, karşı çıkan bir kimlik olarak sunulmuştur. Collins ve Darcy'nin üst konuma mensup olmalarına karşın evlilik tekliflerini kabul etmemesi, sevgiye/aşka değer vermesi ve eylemlerini buna göre yönlendirmesi onun özgür bir kadın olduğunun göstergeleridir.

Yapıtta tüm karakterler ve anlatıcının söylemlerinde nezaket önceliklidir. Dolayısıyla karakterler birbirlerine hitap ederlerken siz dilini kullanmıştır. Yapıtın yazıldığı ve olayların geçtiğı dönem dikkate alındığında bu durum, dönem özelliğı olarak da değerlendirilebilir. Bu nedenle karakterler arasında geçen karşılıklı konuşmalarda -herhangi bir çatışma dahi olsa- söz kesimi vs. yaşanma-

mıştır. Tabii bunda, yapıtın kurgulanmış olmasının da etkisinin olduğu yadsınamaz. Çeviri kaynaklı olduğu öngörülerek kimi söylemlerin kimin tarafından dillendirildiği net değildir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında bağlamdan hareketle çıkarım yoluna gidilmiştir. Bununla birlikte anlatıcı, yapıtta etkin bir rol üstlenmiştir ki yukarıda alıntılanan söylemlerde de görüleceği üzere söylemlerine sıklıkla yer verilmiştir. Anlatıcı hem olaylar hem de bölümler arasındaki geçişleri sağlayan kişidir; kimi zaman bölümlerin girişlerini yapıp artalan bilgisi oluşturmuş kimi zaman bölüm sonlarında özetlemelere başvurmuş kimi zaman ise özellikle karakterlerin olaylar karşısındaki duygu ve düşüncelerini açılmıştır. Özellikle (toplumsal) eleştirilerin, bu kimliklerin duygu ve düşünceleri üzerinden yapıldığı dikkati çekmektedir.

Yeniden Yazılan Yapıtlara İlişkin Söylemsel Görünümler

Aşk ve Gurur ve Zombiler adını taşıyan yazılı ve görsel-işitsel parodik yapıtlar; konu, ana ileti, olaylar dizisi, kişiler, biçem bağlamında özgün yapıtla genel bir koşutluk göstermektedir. Bununla birlikte yapıta parodik bir özellik verebilmek adına konu, konuların ele alındığı bağlam, anlam ve biçemde kimi değişikliklerin yapıldığı; ancak yapıtın temel iletisinin (özünün) aynı kaldığı görülmüştür.

Bu bölümde, yeniden üretilen yazılı ve görsel-işitsel yapıtlara parodi niteliği kazandıran örnekler konu, bağlam, anlam ve biçem boyutlarıyla ele alınmıştır. Boyutlar örneklendirilirken konu ile yazın yapıtlarında ele alınan, yinelenen durum, düşünce, olay, olgu ve sorun (TÜBA, 2011: 740); bağlam ile konu kapsamının kendi içindeki mantıksal bağlantısı, metinde sözün anlam bakımından öncesi ve sonrası ile ilintisi (TÜBA, 2011: 106); anlam ile dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce (Vardar, 2002: 18) ilişkilerine dikkat edilmiştir. Anlamın yapılandırılmasında önemli rol oynayan bağlam üzerinde özellikle durulmuş; iletişim amacına, toplumsal konuma ve bağlama ilişkin olarak dildeki resmilik, sözcük seçimi, sesletim biçimi, sözdizimindeki kendine özgü niteliklere de (TÜBA, 2011: 153) biçem boyutunda yer verilmiştir.

Yazılı Yapıt

Kitabın kurgusu başlamadan önce giriş sayfasında içeriğe yönelik bilgi verilmiştir: “Klasik Kraliyet Romansı - şimdi şiddet Dolu Zombi Kaosuyla” (s.3). Söz konusu söylem (şimdi anahtar sözcüğu) ile bu yapıtın, özgün yapıtın yeniden yazılmış/dönüştürülmüş biçimi olduğuna dikkat çekildiği söylenebilir.

Konu

Yeniden yazılan yapıt, zombiler tarafından saldırıya uğrayan İngiltere'nin dövüş sanatında uzman olan Bennet kızları tarafından kurtarılma çabalarını konu edinmektedir. Ülkenin içerisinde bulunduğu durum nedeniyle yalnızca alt ve orta sınıf değil, üst konumdakiler de tehlike içerisinde. Bu süreçte Bennet kızlarından dövüş yetenekleriyle ön plana çıkan Elizabeth, bir yandan ülkesindeki zombi tehdidini ortadan kaldırmak için çabalayacak diğer yandan da kendisinden üst konumda olan Bay Darcy ile -gurur/önyargı kaynaklı- sık sık çatışmalar yaşayıp zamanla ona hissedeceği aşk sayesinde önyargılarından arınarak Bay Darcy ile yakınlaşacaktır.

Yazılı parodik yapıt, içerik ve karakterler bağlamında özgün yapıtla çoğunlukla koşutluk göstermesine karşın özgün yapıttan farklı olarak konu genişlemesine uğramıştır. Dolayısıyla konuda yapılan bu değişiklikler kimi noktalarda olay örgüsü ile ilişkili olarak bağlamın da değişmesine neden olmuştur. Bu bağlam, yoğun olarak zombiler odağında şekillendirilmiştir.

Bağlam

Kitap, özgün yapıta koşut bir genellemeyle başlar; ancak bu genellemenin bağlamı değişmiştir:

“şu evrensel olarak kabul edilen bir gerçektir ki, beyin sahibi bir zombi daima daha çok beyne ihtiyaç duyacaktır. Bu gerçek en çok, son zamanlarda Netherfield Parkı'na yapılan ve on sekiz kişilik

bir ev halkının bir yaşıyan ölümler ordusu tarafından katledilip yenmesiyle sonuçlanan saldırılarla belli olmuştur.” (s.7)

Özgün yapıtta zengin ve bekar erkeklerin kendisine bir eş seçme zorunluluğu olması gerçeği, parodik yapıtta yukarıdaki söylemde de göröleceği gibi zombilerin sürekli olarak daha çok beyne gereksinim duyması gerekliliği ile yer değiştirir. Gerçek, evrensel gibi anahtar sözcükler ile -Dir biçim-biriminin kullanımı bu çıkarımın işaretleyicisi olarak görölebilir. Aynı zamanda bir gerekçelendirme yapılmıştır.

Özgün yapıtta baba kitap okumayı seven bir karakter olarak çizilirken parodik yapıtta hançer bileyen, tüfek parlatan bir adam olarak okurun karşısına çıkar. Özgün yapıtta olduğu gibi karısına olan ilgisini yitirmiştir; ek olarak parodik yapıtta karısını aldattığı bilgisine ulaşılr. Parodik yapıtta aldatma eyleminin yinlendiği görölr. Yenge Bayan Gardiner de kocasını uyutup eski sevgilisiyle cinsel ilişki yaşar.

Her iki yapıtta da annenin amacı, kızlarını evlendirmektir. Babanın amacına yönelik ise özgün yapıtta belirgin bir açıklama görölmezken parodik yapıtta baba, İngiltere'nin güç koşullarında kızlarının sağ kalabilmeleri için onları hayatta tutmak ister. Bu durum parodik yapıtta anlatıcı tarafından açıkça dillendirilmiştir: “Bay Bennet'in işi gücü kızlarını hayatta tutmaktı. Bayan Bennet'in işi gücüyse onları evlendirmektir.” (s.8). Bay Bennet ayrıca eşinin, kızlarını evlendirme merakını şu şekilde alaya almaktadır: “Onları düşünüyorum zaten salak kadın! Senin gibi akılları evlilik ve servet hayalleriyle bulanacağına dövüş sanatlarıyla ilgilensinler çok daha iyi!” (s.8).

Bingley, zombilerden korkan ve saldırı sırasında gördüklerinden ötürü kusan bir karakter olarak ele alınır. Halbuki özgün yapıtta nazik ve beyefendi bir karakter olarak çizilmiştir.

Özgün yapıttaki zenginlik göstergeleri para miktarı, giyim özellikleri, malikane sayıları ile konumlarıdır. Parodik yapıtta ise bunların yanı sıra sahip olunan silahlar (Fransız karabinası vb.), dövüş eğitiminin alındığı ülke (Japonya), ninja sayıları gibi farklılıklar bulunur. Bu durum toplumsal bakışı da etkiler; tüfek ve Katana türlerindeki kılıç kullanımının kadınlara uygun olmadığı, tabanca ve kılıç kullanıp egzersiz yapmanın erkeklere yakıştığı düşünölr.

Parodik yapıtta zombiler, Penny McGregor gibi karakterler eklenir ve bu durum kurguda değişikliklere yol açar. Yeni ve ayrıntılı betimlemeler (“Etləri çeşitli çürüme safhasındaydı; yeni ölmüş olanlarınkı açık yeşil ve esnekti, daha eskiden ölenlerinkiye gri ve gevrekli... Gözleriyle dilleri çoktan yok olup gitmişti ve dudakları geri çekildiğinden sürekli gülümsüyor gibi duran kuru kafalara dönüşmüşlerdi.” s.14) eklenerek yeni çatışmalar (Penny McGregor'un ölümünden sonra babası üzüntüden kendini kaynar parfümle dolu bir fıçıya atar ve yanarak kör olur.) yaratılır. Kimi zaman ise var olan karakterlerle ilgili daha önce söz edilmeyen olaylar kurgulanır. Örneğin, Wickham ve Darcy, geçmişlerinde dövüşmüştür. Wickham'ın deyişiyile, bu dövüşte Baba Darcy, kendisini desteklemiş; kıskançlığa kapılan Darcy de Wickham'a arkadan saldırarak bacaklarını kırmış ve bir yıl bastonla yürümesine neden olmuştur. Olayın gerçek yüzü ise yine başka bir biçimde anlatılarak öyküleştirilir. Bir diğer karakter olan Charlotte, hastalanarak lanetlenir ve Şeytan'ın hizmetkarı olur. Fazla vakti kalmadığı için mutlu ve konforlu yaşamak, Hıristiyan adetlerine uygun biçimde kellesinin kesilerek gömölmesini ister. Oysa özgün yapıtta Charlotte'nin tek amacı evlenmektir. Charlotte'nin Collins ile evlenişi Bennet'lerin mirasına sahip olacağı anlamına gelir. Bu durumla ilgili Lucas Ailesi, özgün yapıtta herhangi bir tepki vermezken parodik yapıtta konakla ilgili hayaller kurarlar. Ayrıca Collins, Charlotte'nin ölümünden sonra kendini asarak intihar eder.

Parodik yapıtta ağza alınmazların balo basmaları, Wickham'ın piçlerinin varlığı, Wickham'ın yatalaklığından ötürü sakatlara özel ilahiyat faköltesine girmesi, Elizabeth ve Leydi'nin dövüşmesi vb. olaylar eklenmiştir.

Darcy ve Elizabeth'in karşılaştığı ilk baloda Darcy, Elizabeth ile dans etmek istemez ve özgün yapıtta bunu duyan Elizabeth, duyduklarını etrafındakilerle paylaşır. Parodik yapıtta ise Elizabeth,

öç alma duygusuyla hançerine uzanıp Darcy'nin boğazını kesmeye niyetlenir. Bu ve benzeri pek çok olayda Elizabeth'in tepkileri şiddete yöneliktir. Geyik avlamaktan ve dövüşmekten hoşlanır. Elizabeth, Çin'de Shaolin ustası Pei Liu'nun öğrencisi olmuş ve dövüş dersleri almıştır. Longbourn'un savunucusu, yedi yıldızlı yumruğun ustası, ölümün gelini, Hertfordshire'nin dişi kahramanıdır ve onuru için can alır. Dolayısıyla özgün yapıtla benzer olarak bu yapıtta da Elizabeth, bağımsız bir karakter olarak çizilmiştir; fakat burada dövüşteki yetenekleri sayesinde aynı zamanda kahraman, kurtarıcı ve savunucu rollerini üstlenmiştir.

Özgün yapıtta bulunmaz bir delikanlı; zengin, içten, kibar, rahat, uysal, cana yakın, yakışıklı olarak çizilirken parodik yapıtta bu özelliklerin yanı sıra bıçak ya da sopa kullanmada da usta olmalıdır. Ters bir durumda "ödlek"likle suçlanmaktadır. Özgün yapıttaki kadın algısı ise müzik çalma, şarkı söyleme, resim yapma, dans etme, kitap okuma gibi beceriler üzerinde yoğunlaşırken parodik yapıtta bunların yanı sıra Kyoto ustalarının dövüş sanatlarının, çağdaş taktiklerinin ve Avrupa silahlarının eğitiminin alınması eklenir. Dolayısıyla kadın ve erkek rollerinde farklılaşmalara gidildiği söylenebilir. Her ikisinden de dövüş sanatları bağlamında yetenekli ve usta olmaları beklenir. Bunda İngiltere'nin içerisinde bulunduğu olumsuz durumun; yani yaşayanlar ve zombiler arasındaki savaşı varlığının etkisinin olduğu yadsınamaz.

Özgün yapıtta William Lucas, belediye başkanlığı yaptığı sırada krala verdiği bir dilekçeyle Sir unvanı alırken parodik yapıtta güzel ölü elbiseleri diktiği için şövalyelik aşamasına ulaşır.

Özgün yapıtta Elizabeth, siyah gözlerindeki hoş ifadeyle Darcy'nin dikkatini çekerken parodik yapıtta bu özelliğinin yanı sıra bıçak kullanmadaki ustalığı, hatlarının inceliği ve hoşluğu, kollarının kaslı oluşuyla öne çıkar. Dolayısıyla kadına, toplumda erkeğe ait olarak nitelendirilen kimi özelliklerin yüklendiği yorumu yapılabilir; fakat yukarıda da değinildiği gibi genel erkek algısında dövüş özelliklerinin bulunması dışında bir değişikliğe gidilmediği görülmektedir.

Anne Bennet karakteri parodik yapıtta tanımlanırken kimi farklı bilgiler sunulur. Örneğın babası avukattır ve kızına dört bin pound miras bırakmıştır. Kız kardeşi evlidir; erkek kardeşi ise Londra'ya yerleşerek bilim adamı olmuştur ve savaşa adadığı iki fabrikası vardır. Benzer biçimde Collins de üniversitede çalışan bir kişi olarak tanıtılır. Yani konum olarak özgün yapıta göre daha üstte sunulmuşlardır. Ayrıca günümüz yaşam koşullarının yapıta yansıtıldığı yorumu da yapılabilir.

Özgün yapıtta subaylar için temel görevlerinin dışında herhangi bir rol biçilmezken parodik yapıtta ordu, sertleşmiş topraktan tabutları çıkarıp yakmakla görevlidir ve erin biri kellesiz bir cesetle uygunsuz yakalanınca kırbaçlanma cezası alır.

Parodik yapıtta yapılan her bir yolculuk, zombilerle gerçekleştirilen bir mücadele doğurur. Bu yolculuklardan biri, Jane'nin Bingleylere yaptığı yolculuktur ve zombilerle dövüşünden ötürü vücudunda kesik ve morluklar oluşur. Bu nedenle zombiler tarafından yaralanmış olduğundan şüphelenilir. Oysa nezle olmuştur. Özgün yapıtta Jane'nin hastalığının nedeni ise yağmurdan ötürü yakalandığı nezledir.

Her iki yapıtta da -zenginler dışında- miras, erkek çocuklara ya da erkek bir akrabaya kalır. Özgün yapıtta evlilik, geçim için öncelikli bir çözüm olarak sunulurken parodik yapıtta Bennet kızları, evlenmek yerine korumalık, suikastçılık ya da paralı askerlik yaparak geçimlerini sürdürebileceklerini söylerler.

Darcy, Elizabeth'e aşkını ilan ettikten sonra her iki yapıtta da reddedilir. Bununla birlikte parodik yapıtta aşk ilanından sonra dövüşerek hesaplaşmaya çalışırlar ve Elizabeth, Darcy'nin gidişinden sonra yarım saat ağlar. Elizabeth'in ağladığı başka anlar da bulunur. Oysa özgün yapıtta Elizabeth'in ağladığı herhangi bir ana rastlanmaz.

Özgün yapıtta Darcy, Jane'nin Bingley'e olan sevgisinden kuşkulandır ve Bingley'i ondan uzak tutar; parodik yapıtta ise Jane'nin dönüşmüş olabileceğini düşünerek onları birbirinden uzaklaştırır. Yani gerekçeler farklılaşmıştır.

Parodik yapıtta özgün yapıttaki olay örgüsünün sürdürüldüğü görülür: Darcy ve Elizabeth, evlendikten sonraki yaşamlarında birlikte dövüşür. Darcy ve Bingley -dövüş yetenekleri kaybolmasın diye- eşleri Elizabeth ve Jane için iki konağın ortasına egzersiz kulübesi yaptırır. Ayrıca leydi; Elizabeth ve Darcy'ye saldırmak üzere ninjalar gönderir. Dolayısıyla yeni olay örgüleri kurgulanarak yeni bağlamlar üretilmiştir.

Bağlam bölümünde ele alınan olaylar incelendiğinde bağlamın, anlamın değişmesine doğrudan etki ettiği bulgulanmıştır.

Anlam

Özgün yapıttaki kadın karakterler çeşitli becerilerle donanarak ön plana çıkabilmelerine karşın öncelikle birer kadındır. Parodik yapıtta ise kadın karakterler farklı bir biçimde konumlandırılır. Öncelikli olarak kadınlar, İngiltere'nin savunuculuğunu üstlenir. Bu nedenle kendilerini dövüş konusunda yetiştirerek zombilerle savaşır. Elizabeth'in Jane'yi tanımlarken kullandığı bir tümce buna örnek verilebilir: "Jane önce bir savaşçı, sonra bir kadındır." (s.19). Görüldüğü üzere kadının cinsel kimliği arka plana atılmaktadır.

Özgün yapıtta evlenmek, kızlar ve erkekler için en önemli amaç gibi anlatılırken parodik yapıtta en önemli amaç, İngiltere'nin ve Krallık'ın koruyuculuğunu yapmaktır. Dolayısıyla yapıtın yan iletilerinde farklılaşmalar olduğu, evliliğin ikinci plana atıldığı görülür. Üretilen anlamlar bağlamında özgün yapıt daha bireysel, parodik yapıt daha toplumsal bir görünüm sergiler. Bununla birlikte parodik yapıt dövüş eğitimlerinin alındığı ülkeler bağlamında bir karşılaştırmayı da barındırır. Japonya, zenginlerin gittiği daha nitelikli dövüş ustalarına sahip bir ülke olarak sunulurken Çin, orta sınıfın dövüş için gittiği bir ülkedir. Dolayısıyla bu iki ülkeye çeşitli anlamsal değerler yüklendiği söylenebilir.

Genel olarak parodik yapıtta güncelliği yakalamak adına çeşitli girişimlerde bulunduğu görülür. Ülkelerden söz edilmesi, yurt dışına çıkmanın önemsenmesi, tavlâ oynamak, üniversitede çalışmak vb.

Parodik yapıta eklenen dövüş ve dövmek eylemlerine cezalandırma, bilgi edinme, üstünlük kurma, kendini kanıtlama gibi çeşitli anlamlar yüklenir ve bu özelliğe sahip olmak, onu kullanmak yüceltilir.

Her iki yapıtın temel iletisi de aşkın her tür engeli aşarak galip gelmesine yöneliktir. Buna karşın özgün yapıtta aşkın önündeki engeller gurur, önyargı ve sınıf farklılığı iken parodik yapıtta bu gerekçeler üzerinde daha az durulur ve savaşçıların kendilerini adadıkları temel amaçlarının aşklarına engel çıkardığı görülür.

Biçem

Özgün yapıttan farklı olarak bu yapıtta, illüstrasyonlar adı altında on bir adet görsele (resim) ve bu görsellerle ilişkili alt tümcelere yer verilmiştir (Çizim 1 ve 2). Yapıtın ilerleyen bölümlerinde bu görseller, kronolojik olarak öykünün önünde geçmiştir.

Yukarıda da değinildiği gibi bu görsellerin altlarında içerikle ilişkili olarak verilen tümceler bulunmaktadır ve bu tümcelerde de sıklıkla parodik öğelerden alaylama ve gülünçlemenin yer aldığı dikkati çekmektedir.

Çizim 1: İllüstrasyon 3 (s.29)

Çizim 2: İllüstrasyon 2 (s.15)

“Pencerelere fazla yakın durma talihsizliğini yaşıyan birkaç konuk çabucak yakalanıp mideye indirildi (giriş sayfası).”, “İki tane yetişkin ağza alınmaz -ikisi de erkekler- ev personelinin beyinleriyle kendilerine ziyafet çekmekle meşguldüler (s.77)”, “Emekleyen yaratıklar beyin sandıkları taze karnabaharları ısıyorlardı (s.287).” gibi sözceler bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte Çizim 1 ve 2’de ve alt sözcelerinde de görüleceği üzere görsellerde Elizabeth ve kardeşlerinin dövüş konusundaki ustalık ve yetenekleri⁶ ön plana çıkarılmıştır ve bu, bir hareketlilik içerisinde sunulmuştur ki alt sözcelere de bakıldığında “çabucak, peş peşe, hızlı” gibi anahtar sözcüklerin sıklıkla yer aldığı görülecektir. Bu açıdan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bir çelişkinin yaratıldığı ve toplumda erkeklere atfedilen dövüşte ustalık özelliğinin farklı olarak bu yapıtta kadınlara da verildiği görülmektedir. Hatta kadınlar bu yönleriyle yapıtın kimi bölümlerinde ülkenin içerisinde bulunduğu olumsuz durumun kurtarıcıları olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla bu öğelerin yapıta feminist parodi olma özelliği kazandırdığı söylenebilir. Altman’a göre de (1994: 22) feminist parodilerde kadınsı ve erkeksi toplumsal cinsiyet rolleri, temel gülünçlük bağlamında tersine çevrilir ve okur, güç ilişkilerinin hiyerarşik yapısına hapsedilir. Yapıtta, bu çıkarıma ilişkin çokça örnek ve söylem bulunmaktadır.

Görseller dışında parodik yapıtın 10. bölümüne Elizabeth’in piyano çalması sırasında zombilerle ilgili söylenen bir şarkının (yeni bir metin) eklendiği görülür:

“Eskiden toprak sakinken ve ölümler sessizken
Ve Londra şehri yaşıyan insanlar içinken,
Salgın birden vahşice üstümüze çöküverdi
Ve sevgili İngilteremizi savunuyoruz bu yüzden.” (s.39)

Bu bağlamda incelenen parodik yapıt, postmodernizmin kullandığı metinlerarasılık araçlarına örnek olma özelliğini yansıtmıştır denilebilir.

Özgün yapıtta konuya yönelik orta sınıf, taşra, zenginlik, drahoma, evlilik, kız çocukları, bekarlık gibi temel sözcük ve sözcük grupları yinelenirken parodik yapıtta bunun yerini zombi, ağza alınmazlar, dövüş, tüfek, hançer, bela, kılıç, talihsiz musibet, ninja alır. Parodik yapıttaki bu söz varlığıyla ilişkili olarak kızların dövüş yöntemlerine verilen kimi adlar da görülür: Ölüm Pentagramı, Turna Pozisyonu, Savaş Çılgınlıkları, Panter Öpücüğü, Leopar Pençesi, Sarhoş Çamaşırıcı Kadın Tekniği, Öp Beni Geyik Egzersizi, Rüzgâra Kapılmış Köylü Stili. Yine konuyla ilgili kurguya Yaşamakta Olduğumuz Güçlüklere Barışçıl Bir Çözüm Arayan Centilmenler Derneği ve Can Düşmanımıza Karşı Saldırıları Sürdürmeye Teşvik Derneği eklenir.

Parodik yapıtta özgün yapıttan farklı olarak tercih edilen baştan çıkarmak, kafeslemek, çekici bulmak, kalbini fethetmek, asılmak vb.; zombilerle mücadelede kullanılan mideye indirmek, kan fışkırtması, tepelemek, cehenneme postalamak, ağzını burnunu dağıtmak, kanı üstüne yemin etmek vb. argo ve şiddete yönelik sözcük ve sözcük öbeklerine rastlanır.

Özgün yapıtta Baba Bennet, karısını iğneli sözlerle alaya alır ve kimi zaman ona aptal der. Parodik yapıtta ise babanın söylemleri daha kaba ve küçük düşürücüdür: kuşbeyinli, salak kadın, beyinsiz, pis moruk vb. Aynı zamanda baba, kızları için (özellikle Kitty ve Lydia) aylak zihinli ve gerizekalı söylemlerini kullanır.

Özgün yapıtta karakterlerin tepkileri olağan bir biçimde sunulurken parodik yapıtta büründükleri yeni özellikleri doğrultusunda abartılı biçimdedir. Örneğin, Elizabeth, Wickham’ı görünce müthiş bir döner tekme yemiş gibi sersemlediğini hisseder. Bu abartılı söylem genellikle şiddet içeriklidir.

Tüm bu örneklendirmelerden hareketle şiddet öğelerinin, dolayısıyla söyleminin yapıta doğrudan yansıtıldığını söyleyebilmek mümkündür ki yapıtın giriş sayfasındaki (s.3) şiddet dolu zombi kaosu ifadeleri ile de bu durum yeniden üreten yazar tarafından açıkça dillendirilmiştir. Halbuki özgün yapıtta, karakterler çatıştıkları zamanlarda dahi nezaket söyleminden vazgeçmemişler, düşünce-

⁶ Hatta bu uğurda toplumsal normları da göz ardı edebilmektedirler (Çizim 1). Dolayısıyla Elizabeth, bu yapıtta da başkaldıran, itaat etmeyen, bağımsız bir kimlik olarak yansıtılmıştır.

lerini kibarlıkla dillendirmişlerdir. Dolayısıyla özgün yapıtta öne çıkan nezaket söylemi, bu yapıtta yerini şiddet söylemine bırakmıştır. Bu duruma özellikle anlatıcının söylemlerinde rastlanmaktadır: “Akşamın geri kalanı onun açısından pek eğlenceli geçmedi. Yanından ayrılmamakta son derece sapıkça direnen Bay Collins ona asıldı ve kendisiyle tekrar dans etmeye ikna edemese de koca göbeğini kullanarak onu gizlemek suretiyle başkalarıyla dansa kalkmasını engelledi.” (s.79).

Yukarıdaki söyleme bakıldığında şiddet öğelerini barındırmasının yanında argo bir dil kullanımının varlığı ile alaycı bir biçemin kullanıldığı da söylenebilir. Bununla birlikte tersinlemeye de yer verilmiştir:

“Sevgi dolu anneleri üzüntülerini tamamen paylaşmaktaydı.” (s.175).

Alıntılanan söyleminde anlatıcı, kızların anneleri olan Bayan Bennet’in sevgi dolu olduğunu ileri sürse de aslında böyle düşünmemekte, karakterle alay etmektedir.

Anlatıcı, özgün yapıtta olduğu gibi olayları ayrıntılandırmak, geçişleri sağlamak için sık sık yapıtta yer almaktadır. Kimi zaman ise gülünçlükleri aktarmak için de açıklamalarda bulunmuştur. Örneğin; Charlotte’nin zombiye dönüşüm sürecindeki içsel düşüncelerini gülünçleştirerek okuyucuya aktarmıştır:

“Gerçekten canlı görüldüğü nadirdi, Bayan Collins’in kendi elini kemirdiğini fark ettiğinde bile pek ilgilenmemişti. Charlotte geride kalan aklıyla bu değişikliği Darcy’nin arkadaşı Eliza’ya âşık olmasına yormak istiyordu. Rosings’e her gidişlerinde ve Darcy’nin Hunsford’a her gelişinde onu izliyordu; ama pek başarılı olamıyordu çünkü sık sık dikkati dağılıyor, örneğin sıcak ve sulu sulu, taze bir beyni ısırma arzusuna kapılıyordu. Bay Darcy’nin Charlotte’un arkadaşına sık sık baktığı kesindi, ancak o bakıştaki ifade yoruma açıktı. İçten, dikkatli bir bakıştı, ama Charlotte o bakışta pek hayranlık göremiyordu ve bazen sanki sadece dalgın bir bakışmış gibi geliyordu. Ayrıca Bay Darcy’nin zihninden geçenleri merak ederken aklına yine onun tuzlu, karnabahar gibi beynini çiğneme meselesi geliyordu.” (s.136).

Parodik yapıtta, -yukarıda bağlam bölümünde değinildiği gibi- karakterlerin yolculukları sırasında kimi zaman zombilerle karşılaşmalarına ve dövüşmelerine ilişkin sahnelere yer verilmiştir. Bu karşılaşma ve dövüş sahneleri ayrıntılı olarak betimlenmiştir:

Anlatıcı: (1) “Longbourn yolculuğu güzel geçti, yolda bir ara karşılarına küçük bir zombi çocuklar sürüsünün çıkması hariç; bu çocuklar son zamanlarda bütün St. Thomas Mahallesiyle birlikte zapt edilmiş olan, Bayan Beechman’ın Yetimhanesi’ndendiler şüphesiz. Bay Bingley’nin arabacısı, o minik şeytanların yakındaki bir tarlada bulunan, güneşten katılmış cesetleri yediklerini görünce kendini tutamayıp kravatına kustu. Elizabeth ise saldırıya uğrama ihtimaline karşı tüfeğini hazır tuttu. Ama şansları vardı ve lanetli çocuklar at arabasıyla ilgilenmediler.” (s.47).

Anlatıcı: (2) “Birden öldürülen domuzların sesini andıran korkunç bir çığlık duyuldu. Durumu hemen anlayan Elizabeth elini çabucak ayak bileğindeki hançere uzattı. Bıçağı hazırlayarak döndüğünde karşısında üç tane berbat görümlü ağza alınmaz vardı; kollarını uzatmış, ağızlarını açmışlardı. En yakındaki yeni ölmüş gibiydi, gözleri henüz toza dönüşmemişti. Elizabeth’in üstüne etkileyici bir hızla, yalpalayarak geldi ve arada bir kol mesafesi kaldığında Elizabeth onun göğsüne sapladığı hançerini göğşe doğru kaldırdı. Bıçak yukarı doğru kayarak yaratığın boynunu ve yüzünü parçalayıp kafasının tepesinden çıktı. Yaratık yere yığılıp hareketsiz kaldı.” (s.27).

Yukarıdaki iki söyleme benzer söylemlere parodik yapıtta sıkça rastlanmaktadır. Karakterler yolculukları sırasında farklı sayılarda ve toplumsal kimliklerde (erkek, yetişkin, çocuk vb.) zombiler ile karşılaşabilirler. Dolayısıyla bu durum ürkütücüdür, karakterler üzerinde tedirginlik oluşturmaktadır. Bununla birlikte kusmak vb. ifadeleri içeren bu tip olumsuz betimlemelerin ve ayrıntılandırmaların sıklıkla yapıtta yer alması, yapıtın mekânı olan İngiltere üzerine de olumsuz algılar geliştirilmesine neden olacaktır. Bu doğrultuda İngiltere’nin içerisinde bulunduğu savaş durumunun da yansıtıldığı; kasvetli, ürkünç ve kötü bir ortam yaratıldığı söylenebilir.

Özgün yapıttan farklı olarak parodik yapıtın sonuna ‐Aşk ve Gurur ve Zombiler Okuyucular İçin Tartışma Rehberi‐ eklenmiştir. Bu bölümde yapıt, ‐aşkla, savaşla ve doğaüstüyle ilgili zengin, çok katmanlı bir inceleme‐ (s.302) olarak yansıtılmış ve klasik zombi edebiyatının bir ürünü olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu bölümde, yapıtın içeriğine ve karakterlere ilişkin on adet tartışma içeren ve yorum gerektiren soru yer almaktadır. Sorular sayesinde okur, yapıt hakkında eleştirel düşünebilir; yazarın ve ilişkili olarak parodik yapıtın yazılış amacını sorgulayabilir. Kimi sorulardaki tartışmalar, özgün yapıtla karşılaştırma yapılması üzerinedir. Bir parodi metninin okunuşu karışık bir süreçtir. Okur, yazınsal kodları kullanarak ne ölçüde ve ne tipte bir parodi metni okuduğunun ayırımına varmalı, öncül ve ardıl metin arasındaki bağlantıyı kurabilmelidir (Hutcheon, 1978: 206). Bu bağlamda yapıtın sonuna eklenen tartışma bölümünün okura, bir okuma yöntemi sunduğu söylenebilir.

Görsel-İşitsel Yapıt

Yeniden üretilen görsel-ışitsel yapıtlarda, olaylar dizisi sınırlı bir süre içerisinde dinleyici/izleyiciye aktarılır. Bu nedenle çeşitli sadeleştirme ve genişletme işlemlerine başvurulurak konu, bağlam, anlam ve biçim boyutlarında değişikliklere gidilir. İncelenen görsel-ışitsel parodik yapıtta da bu tür değişiklikler görülmüş ve örnekleri aşağıda sunulmuştur:

Konu

Görsel-ışitsel parodik yapıt, zombiler tarafından saldırıya uğrayan İngiltere'nin dövüş sanatında uzman olan Bennet kızları tarafından kurtarılma çabalarını konu edinmektedir. Ülkenin içerisinde bulunduğu durum nedeniyle alt ve orta sınıf ile birlikte üst konumdakiler de tehlike içerisinde. Bu süreçte Bennet kızlarından dövüş yetenekleriyle ön plana çıkan Elizabeth, kendisinden üst konumda olan Bay Darcy ile -gurur/önyargı kaynaklı- sık sık çatışmalar yaşasa da ülkesini bu zor durumdan kurtarmak için önyargularından arınarak Bay Darcy ile birlikte hareket edecek ve zombi tehdidini ortadan kaldırmak için savaşacaktır.

Görsel-ışitsel parodik yapıt, içerik ve başkarakterler bağlamında özgün yapıtla çoğunlukla koşutluk göstermesine karşın özgün yapıttan farklı olarak -metin türünün gerektirdiği özellikleri nedeniyle- konu kısıtlamasına, yazılı parodik yapıtın filme uyarlanmış biçimi olması nedeniyle de -özgün yapıta göre- konu genişlemesine uğramıştır; ancak yazılı parodik yapıttan da kesmeler yapılarak uyarılma yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla görsel işitsel parodik yapıtta, senaristin bakış açısının ön plana çıktığı söylenebilir. Bu bakımdan konuda yapılan kimi değişiklikler birçok noktada olay örgüsü ile ilişkili olarak bağlamın da değişmesine neden olmuştur.

Bağlam

Film, özgün yapıttan farklı bir bağlamda başlamıştır. Özgün yapıt, Netherfield Park'a gelen zengin ve bekar bir gencin Bennet ailesindeki yankıları ile başlarken film, resmi bir görevle konken partisine gelen Darcy'nin ısırmış kişiyi bulma çabasıyla başlar. Bu sahneler, özgün ve yazılı parodik yapıtta yer almamaktadır. Ardından yaşayanlar ve ölümler arasındaki savaşın arka planına yönelik bilgiler kronolojik olarak ve neden-sonuç ilişkileri kurularak verilmiştir ve bu sahneler de özgün ve yazılı parodik yapıtta bulunmamaktadır. Örneğin zombileşmeye neden olan hastalığın İngiltere'ye sömürgelerden (Fransa'dan) gelmesi üzerine duvar kurma ve hendekler açma yoluyla korunmaya çalışılması ve bu dönemde doğunun dövüş sanatlarını öğrenme modasının başlaması bilgisi sunulmuştur. Giriş olayları ve tarihsel bilgilerin verildiği sahnelerin ardından yaşayanlar ve ölümler arasındaki savaşın henüz başlamadığı açıklanarak ana öyküye (özgün yapıttaki öyküye) başlanmıştır.

Filmin özgün yapıttan farklı bir bağlamda başlamış olması kurguya yeni olayların ve kişilerin eklenmesine, kimi kişilere ise yer verilmemesine neden olmuştur. Örneğin masaya koyduğu sineğin bir cesedi fark etmesi üzerine Darcy'nin cesedin boğazını kesmesi, Darcy'nin gece egzersizi yaptığı sırada Elizabeth tarafından izlenmesi, Collins'in Elizabeth'i kılıçlardan kurtulması için tencere ve

tava almakla kandırmaya çalışması, baloda zombi saldırısı olması üzerine Darcy ve Elizabeth'in savaşması; ancak Bingley'in düşüp başını vurması, Wickham'ın Elizabeth'i domuz beyinli zombilerle dolu bir kiliseye (Aziz Lazarus) götürmesi, Charlotte'nin Leydi ile tanışmaya giderken Elizabeth'i de yanında götürmesi ve bu yolculukta Wickham'ın da onlara eşlik etmesi, Mahşerin Dört Atlısı'nın kimi sahnelerde görünmesi, Wickham'ın soyluların sonunun geldiğini söyleyerek Elizabeth'e kendisiyle kaçmayı önermesi, Darcy'nin Elizabeth tarafından reddedilişi üzerine dövüşmeleri ve Darcy'nin gitmesinin ardından Elizabeth'in ağlaması, Darcy'nin babasının hastalık kapması nedeniyle zamanında onu öldürmesi, Reddedilen Darcy'nin savaşa katılması, Elizabeth'in Leydi'nin vekiliyle dövüşmesi, savaş sırasında Zombi Protokolü'nün ilan edilmesi, savaşta Jane'nin Bingley'i kurtarması ve Elizabeth'in Darcy'yi koruması, Darcy'nin Lydia'yı kurtararak Wickham'la dövüşmesi ve bu dövüşte onu bıçaklamasına karşın Wickham'ın ölmemesi, böylece Zombilerin başı Deccal oluşunun anlaşılması, savaş sırasında köprünün patlatılmasıyla Darcy'nin bayılması ve Elizabeth'in onu öperek aşkını ilan etmesi, en güvenli yer olan Leydi'nin evinde Bingley'in Jane'ye evlilik teklif etmesi, Darcy'nin Elizabeth'e tekrar evlilik teklif edişi ve Collins'in kız kardeşlere kıydığı nikah gibi olaylar eklenmiştir. Yazılı parodik yapıtta da benzer olarak bu tip eklemeler görülür. Filmin giriş sahnesindeki partiye ısırılmış bir karakter olarak Anabel eklenirken yazılı parodik yapıtta böyle bir karaktere yer verilmemiştir. Darcy'nin kız kardeşi, Elizabeth'in yengesi ve eniştesi Bay ve Bayan Gardiner vb. karakterler ise filmde kendine yer bulamamıştır. Bununla birlikte kimi karakterlerin özelliklerinde farklılaşmalar olmuştur. Örneğin özgün yapıtta Charlotte, evlenmek isteyen bir kadın olarak yansıtılmış ve duygular ve düşüncelerine oldukça ayrıntılı yer verilmişken, filmde yalnızca Elizabeth'in Leydi ile karşılaşmasında bir aracı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda filmde Elizabeth, Darcy, Bingley, Jane, Wickham, Collins, Bay ve Bayan Bennet, Leydi Catherine karakterleri üzerine yoğunlaşılmıştır.

Filmde başka farklılaşmalar da olmuş ve bu farklılaşmalar hem bağlamı hem de filmin özgün ve yazılı yapıtta olan ilişkisini etkilemiştir. Örneğin Darcy'nin ilk baloda Elizabeth ile dans etmek istemeyişi üzerine özgün yapıtta Elizabeth, bu durumu etrafındakilerle konuşup önemsizleştirirken filmde Darcy'nin davranışları ve dediklerinden ötürü üzüntüye kapılmıştır. Özgün yapıtta erkekleri üst kattan inceleyen Bennet kızlarının filmde anahtar deliğinden bakışı; Darcy ile karşılaşma olasılığına karşı Wickham'ın baloya gelmeyip filmde baloya gelmesi ve ardından kaybolması; Charlotte'nin özgün yapıtta 27, filmde 25 yaşında olması; özgün yapıtta Lydia ile birlikte kaçıran Wickham'ın filmde Lydia'yı kaçırmaması gibi değişiklikler yapılmıştır. Yazılı parodik yapıtta da benzer olarak bu tip değişiklikler görülmektedir. Bir diğer değişiklik, özgün yapıtta Darcy'nin Elizabeth'in siyah gözlerindeki bakışlardan etkilenmesiyle filmde dövüş konusundaki yeteneğinden etkilenmesidir. Yazılı parodik yapıtta bakıldığında ise her iki öğenin de etkisinin olduğu anlaşılır.

Filmde Bennet ailesinin kızları özgün yapıttan farklı olarak dövüşçü özellikleriyle çizilir. Kızlar, özgün yapıtta benzer dönemsel kıyafetler giymiş; ancak saldırı anında kullanılmak üzere giysilerine gizlenmiş silahlarla kuşanmışlardır. Yazılı parodik yapıtta da kızlar özgün yapıtta benzer olarak dönemsel kıyafetler giymektedir; ancak kızların dövüşçü özellikleri ön plana çıkarılmıştır.

Jane'nin hastalığı sonrası Bingleylerdeki konukluğunun kısaltıldığı; özgün yapıttaki kimi olayların, Lydia ve Kitty'nin rahat tavırları ile Mary'nin kitaplara düşkünlüğünün gösterilmeyip çıkarıldığı görülür. Yazılı parodik yapıttan bu açıdan metin türünün gereğiyle daha ayrıntılı bir görünüm sunmaktadır.

Özgün yapıttan Jane ve Elizabeth'in evlenip sonraki yaşamlarında kardeşleriyle ve eşleriyle ilişkileri üzerine genel bir biçimde bitirilirken film, Jane ve Elizabeth'in çiftte düğün biçiminde evlendikleri gün sonlandırılır. Yazılı parodik yapıtta da olay örgüsünün sürdürülmesi yeğlenmiştir; fakat görsel-işitsel parodik yapıtta zombi tehlikesinden genel olarak kurtulma söz konusuysen, yani olumlu bir yaklaşım varken yazılı parodik yapıtta, böyle bir son çizilmemiştir. Dolayısıyla İngiltere, halen zombi tehlikesiyle karşı karşıyadır; bu bakımdan yazılı parodik yapıtta olumsuz bir tablonun sergilendiği söylenebilir.

Anlam

Özgün yapıtta Bennet kızları, gerçekleştirdikleri herhangi bir eyleme ya da duruma dinsel bir anlam yüklemeyen filmde kimi dinsel gönderimler görülür. Örneğin Jane, zombi öldürdükten sonra istavroz çıkarır. Benzer bir örnek, Hıristiyanlık dininde kıyamet işareti olarak ortaya çıkacağına inanılan Mahşerin Dört Atlısı'nın kimi sahnelerde görünüşüdür. Bir diğer örnek, Wickham'ın zombiler çağının başladığını söyleyerek onlarla birlikte yaşamının bir yolunu bulduğunu Leydi'ye açıklamasında görülür. Dindarlık ve domuz beyni ile beslenen zombilerin soylulaşarak ehlileşeceğini ve kendi ırklarını denetleyebileceğini iddia eder. Aynı zamanda Wickham'ın zombilerin başı, Deccal olduğu anlaşılır. Yazılı parodik yapıtta bu tip dinsel öğelere rastlanmamaktadır.

Özgün yapıtta kadın algısı; müzik çalma, şarkı söyleme, resim yapma, dans etme, kitap okuma gibi beceriler üzerinde yoğunlaşır. Filmde ise kadınların bu gibi kadınsal sanatların yanı sıra silah ve dövüş taktiklerini bilme konusunda da sanat sahibi olması gerektiği vurgulanır. Bu açıdan film, yazılı parodik yapıtta benzerlik göstermektedir.

Görsel-işitsel parodik yapıt, metin türünün getirdiği nitelikleri nedeniyle iletisini belirli bir sürede yansıtmak durumundadır. Bu nedenle -bağlam bölümünde de görüleceği gibi- senaristin bakış açısını da yansıtan çokça değişikliğe gidildiği görülmüştür. Yapıt, senaristin bakış açısı ve odağı doğrultusunda farklı bir bağlam kurgulanarak belirli bir sürede yansıtılmaya çalışılmıştır. Özgün ve yazılı parodik yapıtta ayrıntılı olarak sunulan çoğu olayın, karakterin, mekânın vb. eksilmesi sonucu yan iletilerde de kayıplar yaşanmıştır. Dolayısıyla bu durum, özgün ve yazılı parodik yapıtta var olan gerekçelendirmelerin de ortadan kalkmasına neden olmuş ve filmi yüzeysel kılmıştır. Bu bağlamda film; Elizabeth, Jane, Darcy ve Bingley'in birleşerek İngiltere'nin tehlikeden kurtarılması uğruna düşman Wickham ve zombileri ile savaşması odağında yapılandırılmıştır. Mücadelenin kazanılması sonrasında ise evlilik gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda yazılı parodik yapıtta benzer olarak görsel-işitsel parodik yapıtta da ülkenin kurtarılması öncelenmiş, evlilik ikinci plana atılmıştır; fakat görsel-işitsel parodik yapıtta evlilik, zaferin sonunda gerçekleşen bir olgu iken yazılı parodik yapıtta, zombi tehlikesinden tam olarak kurtulma sağlanamamış, Elizabeth ve Jane, aşkları uğruna silahlarından vazgeçmiştir.

Biçem

Görsel-işitsel yapıtta anlatıcının rolü değişmiştir. Özgün yapıtta olduğu gibi anlatıcının söylemiyle başlayan kurguda öncelikle, yapıttaki olayların tarihsel arka planına ilişkin bilgiler sunulmuştur ve bu bilgiyi sunan anlatıcı erkektir. Bennet ailesine yönelik bilgi veren başka bir anlatıcı da vardır ve kadındır. Özgün yapıttan farklı olarak bu anlatıcılar, olay örgüsüne dahil olmadan filmin başında ve sonunda kendilerini göstermiştir. Olay örgüsü ise yalnızca karşılıklı konuşmalar aracılığıyla yapılandırılmıştır.

Filmdeki genel söylem özgün yapıttın söylemiyle (özellikle nezaket kuralları bağlamında) ortaklık taşımaktadır; ancak özgün yapıtta betimlenen kimi olay ve durumlar filmde beden dili (dövüş sahneleri vb.), ses özelliği (soylu karakterlerin kibrini yansıtan konuşmaları vb.) ve esprili dil (Collins'in kendini öven ve ima içeren abartılmış konuşmaları vb.) kullanımı nedeniyle aksiyonu ve gülünçlüğü yükseltilecek şekilde sunulmuştur. Yazılı parodik yapıtta bu nitelikler, illüstrasyonlar ve dövüş sahnelerine ilişkin betimlemeler ile hız içerikli anahtar sözcük ve sözcük öbekleriyle gerçekleştirilmiştir. Benzer olarak yazılı parodik yapıtta da esprili dil, gülünç öğeler yer almaktadır; ancak nezaket söylemi yerini çoğunlukla şiddet söylemine bırakmıştır.

Özgün yapıtta karakterlerin fiziksel özelliklerine ilişkin betimlemeler ayrıntılı biçimde sunulmamıştır. Buna karşın filmde metin türünün kendiliğinden getirdiği özellikler nedeniyle karakterlerin fiziksel görünümüne ilişkin ayrıntılı bilgi edinilebilir. Filmde, zombilere ve fiziksel görünümüne çokça yer verilmemiştir; şiddet, kan vb.'ye ilişkin görüntüler yazılı parodik yapıtta göre azınlıktadır ve yazılı parodik yapıttın aksine bu bağlamda kasvetli, ürkünç, kötü bir ortam sunulmamıştır.

Sonuç ve Tartışma

Seçilen yapıtlar Fairclough'un (2006) eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımına göre incelendiğinde bu yapıtlarda, toplumsal ve bireysel kimliklerin sınıf ve cinsiyet çatışmaları sonucu yaşadıkları değişiklikler/dönüşümlerin ele alındığı görülmüştür. Söz konusu yapıtların toplumun yaşam tarzı ve değer yargılarına karşı aşk üzerinden eleştiri içeren bir görünüm sergilediği söylenebilir.

Yeniden yazılan yazılı ve görsel-işitsel parodik yapıtlar; konu, ana ileti, olaylar dizisi, kişiler, biçem bağlamında özgün yapıtla genel bir koşutluk gösterir. Bununla birlikte yapıta parodik bir özellik verebilmek adına konu, bağlam, anlam ve biçemde kimi değişikliklerin yapıldığı; ancak yapıtın temel iletilerinin (özünün) aynı kaldığı görülmüştür.

Parodik yapıtlarda ironik, alaycı ve komik öğelere ulaşabilmek adına; yeni çağrışımlar ve mekanlar ile parodinin okuyucusuna ilişkin tartışmaya dayalı soruların eklendiği, dilbilgisel ve biçemsel değişimlere başvurulduğu, şaşkınlık ve komiklik duygusunun üretilerek okurun düşüncelerinde değişikliğe gidildiği, dolayısıyla ağırlıklı olarak bağlam ve biçem boyutlarında işlemlerin yapıldığı görülmüştür. Söz konusu sonucun kuramsal kısımda belirtilen Rose'nin (2016: 59-60) parodinin varlığına ilişkin belirlediği işlem ve değişikliklerle örtüştüğü söylenebilir.

Seçilen yapıtlara söylem çözümlemesi uygulandığında, aynı zamanda bu yapıtların çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerine uygunluğu konusunda izlenimler de edinilmiştir. Bu bağlamda parodik yapıtların dil ve edebiyat öğretiminde kullanılabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilere yeni (güncel) ve farklı heyecanlar (gülünçlük, aksiyon vb.) sunması, karşılaştırmalı çalışmalara (özgün ve parodik yapıt odağında) olanak sağlaması, geçmiş ve güncel arasında ilişki kurdurması, klasiklere olan önyargıyı kırması ve okunmasına geçiş sağlaması bakımlarından dil ve edebiyat öğretiminde parodilerden yararlanılabilir. Öğrenciler, yeni bir metin türü ve teknik ile tanıştırılarak derslere yeni boyut kazandırılır. Dolayısıyla yeni iletişimsel ortamlar yaratılır ve bu konuda farkındalık yaratılır. Dil ve edebiyat öğretimi programları da (MEB, 2018; MEB, 2019) metin türü odaklı yaklaşımı benimsemesi ve güncel metin türlerine yönlendirmesi bakımından bu sonucu destekler niteliktedir. Sınıf ortamında gerçekleştirilecek olan yeniden anlatım uygulamalarıyla öğrencilerin temel dil becerileri açısından gelişimine de katkı sağlanacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda parodi türü ve tekniği öğretmenler tarafından kullanılacak bir seçenek olarak değerlendirilebilir ki parodi, hem yazınsal bir tür hem de bir teknik olarak ele alınabilir (Cebeci, 2017: 12).

Parodik yapıtlar, dil ve edebiyat öğretiminde kullanılabilir; ancak araştırma kapsamında ele alınan yazılı parodik yapıt, -araştırmanın bulgular bölümünde sıkça görülebileceği gibi- argo dil ve şiddetle ilgili söylemlere yer vermesi nedeniyle 12-13 yaş grubuna uygun olarak nitelendirilemez. 14 ve üstü yaşlarda ise okunabilir bir yapıt olarak değerlendirilebilir. Görsel-işitsel parodik yapıt ise bu açıdan herhangi bir engel taşımamaktadır.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2004). Parçalılık Metinlerarasılık. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2013). 7. Ünite Metinlerarasılık. Saltık, E. (Ed.) Eleştiri Kuramları (ss.128-153). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Altman, A. E. (1994). Parody and poesis in feminist fairy tales. *Canadian Children's Literature*, 73, 22-31.
- Austen, J. (2006). Aşk ve Gurur. İstanbul: Oda Yayınları.
- Austen, J. ve Grahame-Smith, S. (2016). Aşk ve Gurur ve Zombiler. İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Aziz, A. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri (9. basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Baş, T. ve Akturan, U. (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri (2. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Binyazar, A. (2010). Toplum ve Edebiyat. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Büyükkantarcıoğlu, N. (2006). Söylemden İdeolojiye: Eleştirel Söylem Çözümlemesi. Kocaman, A. (Y. Haz.), Dilbilim: Temel Kavramlar, Sorunlar, Tartışmalar (ss.101-116). Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Cebeci, O. (2017). Komik Edebi Türler-Parodi, Satir ve İroni (2. Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Creswell, J. W. (2014). Araştırma Deseni – Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları (4. Baskıdan çev.) (Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Dilidüzgün, S. (2018). Çağdaş Çocuk Yazını-Yazın Eğitime Atılan İlk Adım (3. Baskı). İzmir: Tudem Yayınları.
- Fairclough, N. (2003). Analysing discourse – Textual analysis for social research. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Fairclough, N. (2006). Discourse and social change. USA: Polity Press.
- Gee, J. P. (1999). An introduction to discourse analysis: Theory and method (1st ed.). London: Routledge.
- Günay, V. D. (2013). Metin Bilgisi-Hem Metin Çözümleme Hem de Yaratıcı Yazma. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Gür, T. (2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dil Tutumları ve Dil Kullanımlarının Söylem Çözümlemesi Yöntemi ile Betimlenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Hutcheon, L. (1978). Parody without ridicule: observations on modern literary parody. Canadian Review of Comparative Literature, Spring, 5 (2), 201-211.
- İsen-Durmuş, T. (2011). Klasik Eserlere Çocuklar Nasıl Yönlendirilmeli ve Buna İlişkin Batıdaki Uygulamalardan Örnekler. Turkish Studies, Summer, 6 (3), 929-937.
- Karagöz, M. (2018). Türk ve Dünya Klasikleriyle Yapılandırılmış Dil ve Edebiyat Öğretimi Tasarısı: Okulöncesinden Yükseköğretime (Bir Eylem Araştırması). Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- MEB. (2018). Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara.
- MEB. (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- Rose, M. A. (2016). Parodi: Antik, Modern ve Postmodern (Çev. Cansu Dikme). Ankara: Hece Yayınları.
- Salomon, V. B. (2006). The claim of postmodern parody. Textura, 13, 69-74.
- Shelton, A. N. (2014). The power of parody and satire in the 21st century English classroom. Honors Projects, Paper 131, 1-20.
- TÜBA. (2011). Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü-Sosyal Bilimler. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Van Dijk, T. A. (1988). News analysis – Case studies of international and national news in the press. Hillsdale, New Jersey, Hove & London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Vardar, B. (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü-İstanbul-Multilingual.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Steers, B. (Yönetmen). (2016). Aşk ve Gurur ve Zombiler [Film]. Erişim <https://www.youtube.com/watch?v=Rzxv8EZ0zxE&t=285s>

Summary

Parody is the reproduction of a serious (noble, classical, etc.) literary system in a playful order by revealing it in a way that creates a ridiculous contradiction without having a purely cynical or critical aim and transforming it into an ordinary and current subject (Aktulum, 2004: 303; 2013: 141). Therefore, it is possible to imitate and transform an original text in terms of meaning, context, subject and style (Aktulum, 2004: 287-303) During this transformation, it is seen that operations such as concatenation, subtraction, addition, condensation, discontinuity are used (Cebeci, 2017: 84). In the parodies, ridicule and mock is not only questioning the past, but also re-interrogating and thinking in line with the interests and concerns of the reader (Salomon, 2006: 72-73).

*It is known that there is a negative point of view and problems are experienced in the reading of serious works in today's language and literature teaching (İsen-Durmuş, 2011; Karagöz, 2018; Shelton, 2014). In this context, in order to use such works in the classroom environment, it is necessary to turn to various methods and techniques. Parody can also be considered as one of these ways. In this context, the usability of parody in language and literature teaching will be evaluated through the example of *Pride and Prejudice* and *Zombies*. The study is important in that it provides an opinion on the use of parodies in order to read serious literary works.*

*The aim of the study is to determine the discursive aspects of the parody in comparison with the original work through *Pride and Prejudice* and *Zombies* novel and film and to evaluate the usability of language and literature.*

This research is a qualitative study, and critical discourse analysis was used as the research design and data analysis method. In critical discourse analysis, three phases are followed: interpretation, structuring and macro structuring (Aziz, 2014: 152-153; Baş and Akturan, 2013: 33-34). In interpreting the data, not only the meaning is reached; however, points such as operant functions of words, social relations, idiomatic / stylistic signs, gender and class positioning are also revealed.

*The sampling method of the research is the maximum diversity sampling which aims to reflect the diversity of the tools related to the subject studied to the maximum degree (Yıldırım and Şimşek, 2013: 136). In this context, *Pride and Prejudice* (original work / written), *Pride and Prejudice and Zombies* (rewritten work / written) and *Pride and Prejudice and Zombies* (film / audiovisual) are included in the research.*

Document analysis was used for data collection and Fairclough's critical discourse analysis (text, discursive and social practice) model was used for data analysis. The ideological and political effects of discourse (beliefs / faiths, social relations and identities, discursive order / series) were emphasized, and sociological descriptions of the characters in the works were presented and identity presentations were detailed.

In order to ensure the validity and reliability of the research, the discourses in the works included in the scope of the research were quoted directly, together with the context, and linguistic tools and forms were shown in detail and proved. In addition, based on the whole sentence, it was analyzed more than once by two researchers at different times and common interpretations were reached on similarities and differences.

As a result of the study, it was seen that the changes / transformations of social and individual identities as a result of class and gender conflicts were discussed in the works. It can be said that the works in question show criticism over the life style and value judgments of society over love. Rewritten written and audiovisual parodic works; subject, main message, series of events, people, has shown a general parallel with the original work in the context of style. However, some changes were made in the subject, context, meaning and style in order to give a parodic feature in the structure; but the essence of the work remained the same.

In order to reach ironic, cynical and funny elements in parodic works; it was seen that new connotations and spaces and questions about the reader of parody were added, grammatical and stylistic changes were applied, and a sense of confusion and comicity was produced and changes were made in the reader's thoughts.

As a result of the study, impressions were obtained about the conformity of the works examined with the principles of children's reality and child-appropriateness. In this context, it is concluded that parodic works can be used in language and literature teaching. In language and literature teaching, it can be used to present new (current) and different excitations (ridiculousness, action etc.) to the students from the parodies, to enable comparative studies, to establish a relationship between the past and the current, to break the prejudice against the classics and to provide a transition to reading. The students are introduced to a new type of text and technique to give a new dimension to the courses. Therefore, new communicative environments are created and awareness is created. Language and literature teaching programs (MEB, 2018; MEB, 2019) support this result in terms of adopting a text-type-oriented approach and directing them to current text types. It is also foreseen that the students will be able to contribute to the development of basic language skills by means of re-expression practices in the classroom. In this context, parody type and technique can be considered as an option that can be used by teachers that parody can be considered both as a literary genre and as a technique (Cebeci, 2017: 12). Parodic works can be used in language and literature teaching; however, the written parodic work considered within the scope of the research cannot be considered suitable for the 12-13 age group, as it can be seen frequently in the findings section of the research, as it includes discourse about slang and violence. At the age of 14 and over it can be considered as a readable work. The audiovisual parodic work does not have any obstacles in this respect.
